

Bioforsk Rapport

Bioforsk Report

Vol. 4 Nr. 28 2009

Økologisk areal i Nordland fylke - hvorfor så store forskjeller mellom kommunene?

Ilevina Sturite

Bioforsk Nord Tjøtta

www.bioforsk.no

Tittel/Title:

Økologisk areal i Nordland fylke - hvorfor så store forskjeller mellom kommunene?
Certified organic farmland in Nordland county - why are differences between municipalities large?

Forfatter(e)/Author(s):

levina Sturite

<i>Dato/Date:</i> 09.03.2009	<i>Tilgjengelighet/Availability:</i> Åpen	<i>Prosjekt nr./Project No.:</i> 4210086	<i>Saksnr./Archive No.:</i> 4210086
<i>Rapport nr./Report No.:</i> 28/2009	<i>ISBN-nr./ISBN-no:</i> 978-82-17-00477-6	<i>Antall sider/Number of pages:</i> 31+vedlegg	<i>Antall vedlegg/Number of appendices:</i> 1

<i>Oppdragsgiver/Employer:</i> Fylkesmannen i Nordland	<i>Kontaktperson/Contact person:</i> Grete Nytrøen Kvavik
---	--

<i>Stikkord/Keywords:</i> Omlagt økologisk areal, kommuner Certified organic farmland, municipalities	<i>Fagområde/Field of work:</i> Arktisk landbruk og utmark Arctic Agriculture and Land Use
---	--

Sammendrag:

Omlagt areal i 2008 (inkludert areal i karens) varierte fra 0 % til 24 % mellom de ulike kommunene i Nordland fylke. Derfor ble det undersøkt hvilke faktorer som ligger bak og som kan bidra til å forklare disse ulikhetene. Det ble valgt ut kommuner med lite (< 2.5 %) eller mye (> 10 %) omlagt økologisk areal og gjennomført telefonintervju med to til tre informanter fra hver kommune. De viktigste sammenhenger synes å være mellom **omlagt areal** og kommunal innsats; og øko-miljø i kommunen (smitteeffekt/naboeffekt); og holdning/interesse for økologisk landbruk blant bønder, lokale organisasjoner og myndigheter; og tilgang til ledig areal i kommunen.

Summary:

In 2008, certified organic farmland (including area in quarantine) varied from 0 % to 24 % between municipalities in Nordland county. In order to explain these dissimilarities, the factors for large differences between certified organic farmland were explored. The municipalities with small (< 2.5 %) and large (> 10 %) certified organic farmland were selected and two to three phone-interviews were carried out per municipality. The most important relationships seems to be between **certified organic farmland** and officials contribution; and people/organisations with organic interest in the municipality (neighbour effect); and the attitude/interest for organic farming between farmers, local organisations and authorities; and availability for free (disposable) land in the municipality.

Godkjent / Approved

Prosjektleder / Project leader

Håkon Sund

levina Sturite

Forord

Flere har vært involvert i å kartlegge mulige årsaker til en påfallende stor variasjon i økologisk areal fra kommune til kommune i Nordland fylke.

Jeg vil rette en takk til alle offentlig ansatte informanter og til bønder i de utvalgte kommunene som har tatt seg tid til å svare på spørsmål under telefonintervjuer.

Takk til seniorforsker Anne-Kristin Løes ved Bioforsk Økologisk som har bidratt med gode kommentarer i prosjektets startfase og under rapportskrivningen. Takk også til Kjell-Arne Augustsen i Norsk landbruksrådgivning, Helgeland for nyttige opplysninger og hjelp i arbeidet og til Norvald Ruderaas, Bioforsk Nord Tjøtta, som har laget kartene i rapporten.

Prosjektet som ligger til grunn for denne rapporten er finansiert av Fylkesmannen i Nordland. Jeg takker Fylkesmannen for muligheten til å gjennomføre et faglig spennende prosjekt.

Tjøtta, 10. mars 2009

Ilevina Sturite

Prosjektleder

Innhold

1. Sammendrag	5
2. Innledning	6
3. Materiale og metode	7
3.1 Valg av kommuner i Nordland fylke	7
3.2 Valg av informanter og gruppering	7
3.3 Utforming av spørsmål til telefonintervjuer	7
3.4 Gjennomføring av telefonintervjuer	8
3.5 Analyse av svarmateriale	8
4. Resultater og diskusjon	9
4.1 Omlagt økologisk areal i kommuner i Nordland fylke ved utgangen av 2006 og 2008	9
4.2 Offentlig ansatte i MØ/LØ-kommuner	11
4.2.1 Kompetanse og organisering av landbruksetaten i kommunene	11
4.2.2 Omlagt økologisk areal i egen og andre kommuner	12
4.2.3 Egen vurdering av kommunens innsats	13
4.2.4 Målsetninger og støttespillere i MØ-kommuner	14
4.2.5 Målsetninger i LØ-kommuner	15
4.2.6 Formidling av suksess i forhold til økologisk areal	15
4.3 Offentlig ansatte og bønder i MØ/LØ-kommuner - synspunkter på ulikheter mellom kommuner	16
4.3.1 Naturgitte forhold i MØ/LØ kommuner i forhold til økologisk landbruk	16
4.3.2 Interesse for og holdning til økologisk landbruk	17
4.3.2.1 Interesse for økologisk landbruk i LØ-kommuner	17
4.3.2.2 Årsaker til manglende interesse for økologisk landbruk i LØ-kommuner	17
4.3.2.3 Årsaker til en større interesse for økologisk landbruk i MØ-kommuner	18
4.3.3 Holdning blant bønder, organisasjoner, rådgivning i MØ/LØ-kommuner	19
4.3.4 Aksept og nettverk innen økologisk landbruk i MØ/LØ-kommuner	20
4.3.5 Andre forhold	22
4.3.6 Viktige forutsetninger for å legge om til økologisk drift	23
4.3.7 Hva gjør din kommune?	24
4.3.8 Fagkunnskap innen økologisk landbruk	25
4.3.9 Hvorfor er det så stor spredning i økologisk areal mellom kommuner i Nordland?	26
4.3.9.1 Meninger blant offentlig ansatte i MØ- og LØ-kommuner	26
4.3.9.2 Meninger blant bønder i MØ- og LØ-kommuner	27
5. Konklusjoner	29
6. Referanser	31
7. Vedlegg	32

1. Sammendrag

Det er 44 kommuner i Nordland fylke, og omlagt areal i 2008 (inkludert areal i karens) varierer fra 0 % til 24 % mellom de ulike kommunene. Derfor ønsket Fylkesmannens landbruksavdeling å undersøke nærmere hvilke faktorer som ligger bak og som kan bidra til å forklare disse ulikhetene.

Det ble valgt ut kommuner med lite eller mye omlagt økologisk areal. Kommuner med lite omlagt areal hadde under 2.5 % av jordbruksarealet i drift som omlagt eller i karens, mens kommuner med mye omlagt areal hadde mer enn 10 %. Totalt omfatter undersøkelsen åtte kommuner med mye økologisk (MØ) og 13 kommuner med lite økologisk (LØ) jordbruksareal, dvs. nesten halvparten av kommunene i fylket. Med bakgrunn i dette ble det høsten 2008 gjennomført telefonintervju med to til tre informanter fra utvalgte kommuner. Informantene var både offentlig ansatte (OA) og bønder(B).

MØ-kommunene har erfarne øko-bønder og behjelpelige fagfolk og ressurspersoner som formidler kunnskap om økologisk landbruk på en god måte. Dette gir en god smitteeffekt, og det blir lettere å oppfylle den nasjonale målsetningen. Kommunens rolle varierer i MØ-kommuner, men det er klart at kommunen er en viktig pådriver. Kommunene som har klare målsetninger om å fremme økologisk landbruk og som har oppfylt kravet om 15% økologisk areal, kan med sin erfaring være behjelpelig overfor andre kommuner. Kommuner uten klare målsetninger er svært avhengig av bondens og andre organisasjoner sin interesse for økologisk landbruk. Er det et godt øko-miljø til stede, har en bedre forutsetning for å lykkes med å nå målsettingen. I kommuner hvor det er omlagt bare økologisk areal og ingen husdyr kan det være en utfordring å få økologisk matproduksjon.

Resultatene tyder på at LØ-kommunene preges av stor passivitet på det økologiske området. OA-informanter fra flere av disse kommunene mener at det ikke er kommunens oppgave å fremme økologisk landbruk og derfor ikke behov å utarbeide målsetninger, mens bøndene mener at interessen fra kommunen er fraværende og at det derfor er uaktuelt å drive økologisk. Det betyr at begge parter venter på hverandre og dette resulterer i lav aktivitet. I LØ-kommuner er kunnskapen om økologisk landbruk generelt lav og kjennskap til MØ-kommuner er også liten. Dette avspeiler behovet for fagmøter og seminarer hvor LØ-kommunene henter kompetanse fra ressurspersoner, faglag, Landbruksrådgivning (tidl. økoringene), Fylkesmann og FoU-institusjoner som har lang erfaring med økologisk landbruk.

Undersøkelsen klargjør at det er en kombinasjon av faktorer som utgjør årsaken til de store forskjellene i økologisk areal mellom kommuner. De viktigste sammenhenger synes å være mellom

- omlagt areal og kommunal innsats;
- omlagt areal og øko-miljø i kommunen (naboeffekt);
- omlagt areal og holdning/interesse for økologisk landbruk blant bønder, lokale organisasjoner og myndigheter;
- omlagt areal og tilgang til ledig areal

Det framkom ikke gjennom svarene noe som tydet på sammenheng mellom omlagt areal og naturgitte forhold eller omlagt areal og nærhet til marked/mottaker.

2. Innledning

Siden 2006 er omsetningen av økologisk mat nær fordoblet i Norge, men produksjonen har ikke økt like mye (Landbruks- og matdepartementet, 2009). 5.3 prosent av det totale jordbruksarealet drives i dag økologisk, men det er stor variasjon mellom fylkene, og mellom kommuner i hvert enkelt fylke. Det vil være vanskelig å nå det nasjonale målet på 15 % økologisk produksjon og forbruk i 2015 i alle landsdeler.

I 2006-2007 gjennomførte Bioforsk Nord Tjøtta en spørreundersøkelse for å kartlegge flaskehalser i økologisk landbruk i Nord-Norge (Thomlevold m. fl., 2007). Undersøkelsen avdekket både hva som oppleves som de viktigste hindringene for økologiske bønder i hverdagen, og hva som i sterkest grad skaper skepsis hos konvensjonelle bønder mot å legge om til en økologisk driftsform. Blant de viktigste flaskehalsene oppga økobøndene eksterne rammebetingelser som at "merpris på økologiske produkter er for lav" og "uforutsigbar landbrukspolitikk". Like etter fulgte driftsmessige problemer på gården. Til tross for at spørreundersøkelsen var begrenset til Nord-Norge, stemmer resultatene godt overens med det man fant i et nylig avsluttet forskningsprosjekt ved NILF og Bioforsk Økologisk, "Frafallet blant norske øko-bønder - hva er årsakene?" (Lien m. fl., 2008).

Det haster å finne ut hvordan flere bønder kan motiveres til å legge om til økologisk drift. Handlingsplanen for økologisk landbruk i Nordland har som mål at minst 10 % av jordbruksarealet i fylket skal være omlagt til økologisk drift innen utgangen av 2010 (Fylkesmannen i Nordland, 2006). Det er 44 kommuner i Nordland fylke, og omlagt areal i 2008 (inkludert areal i karens) varierer fra 0 % til 24 % mellom de ulike kommunene. Forskjellene henger ikke nødvendigvis sammen med hvor godt egnet forholdene i den enkelte kommune er for omlegging. Derfor ønsket Fylkesmannens landbruksavdeling å undersøke nærmere hvilke faktorer som ligger bak og som kan bidra til å forklare disse ulikhetene. En undersøkelse av hvordan kommunenes ansatte forholder seg til økologisk landbruk og hvordan bøndene i de ulike kommunene oppfatter kommunens engasjement kan også gi nyttig kunnskap for å iverksette målrettede tiltak i kommuner med lite økologisk landbruk. Denne rapporten kan derfor være til hjelp både for forvaltningen, rådgivningsapparatet, involverte i "Økoløft-prosjektet" i ulike kommuner (Statens Landbruksforvaltning, 2008) og bøndenes organisasjoner for å kunne tilrettelegge og planlegge framtidig økologisk landbruk i Nordland fylke.

3. Materiale og metode

3.1 Valg av kommuner i Nordland fylke

Basert på data fra "Økologisk landbruk i Nordland. Omlagt areal per kommune 2006" (Fylkesmannen i Nordland, 2007) og data fra "10 %-klubben per 31.12.2007" (www.oikos.no) ble det valgt ut kommuner med mer enn 8000 daa jordbruksareal i drift, og blant disse valgte vi videre ut kommuner med lite eller mye omlagt økologisk areal. Kommuner med lite omlagt areal hadde under 2.5 % av jordbruksarealet i drift som omlagt eller i karens, mens kommuner med mye omlagt areal hadde mer enn 10 %. Totalt omfatter undersøkelsen åtte kommuner med mye økologisk (MØ) og 13 kommuner med lite økologisk (LØ) jordbruksareal, dvs. nesten halvparten av kommunene i fylket. Tre av MØ-kommunene i undersøkelsen søkte om å være foregangskommuner (Øko-løft) for produksjon og forbruk av økologisk mat. To av disse fikk innvilget sine søknader av Statens landbruksforvaltning (SLF).

3.2 Valg av informanter og gruppering

For å dokumentere og bedre forstå årsakene til den store variasjonen i omlagt areal, ble det gjennomført telefonintervju med to til tre informanter fra hver kommune. Informantene var både offentlig ansatte og bønder. Offentlig ansatte ble valgt ut ved hjelp av kommunenes hjemmesider. Bøndene i MØ-kommunene ble plukket tilfeldig ut fra listen over Debio-godkjente primærprodusenter som hadde lagt om både jord og husdyrhold, så sant dette var mulig. I to kommuner hadde bøndene lagt om bare jorda. Bøndene i LØ-kommunene ble valgt ut fra listen over Debio-godkjente primærprodusenter der dette var mulig. Hvis ikke, fikk jeg råd fra kommuneansatte om hvilken bonde jeg kunne ringe.

3.3 Utforming av spørsmål til telefonintervjuer

Det ble utarbeidet en liste med spørsmål til hver gruppe informanter. Noen av spørsmålene var like for begge gruppene. Spørsmålene ble kvalitetssikret med hjelp fra forskerkolleger og øko-ringledere. Opplegget ble også prøvd ut på noen offentlig ansatte i kommuner som ikke deltok i undersøkelsen. Bl.a. ble det sjekket tidsbruk per intervju, om respondentene forstod alle spørsmålene, og om svarene de ga dekket det man faktisk skulle undersøke.

Offentlig ansatte ble bl.a. stilt spørsmål om arbeidserfaring og organisering av landbruksetaten i kommunen, omlagt økologisk areal i egen kommune og andre kommuner i Nordland fylke, sitt syn på årsaker til stor variasjon i omlagt areal fra kommune til kommune, kommunens aktiviteter og målsetninger for å innfri det nasjonale målet om 15 % økologisk innen 2015, og om de hadde behov for mer kunnskap om økologisk landbruk. I MØ-kommunene ble det også stilt spørsmål om økologisk mat hadde vært brukt i kommunal sammenheng, om de hadde gjort noe for å formidle hvordan de hadde greid å få en høy andel økologisk areal, hvilken kjennskap de hadde til lokale økoprodusenter, hva som var kommunens rolle i forhold til økologisk drift, og hvem som var deres støttespillere for å oppnå en høy andel omlagt areal. I LØ-kommunene gikk tilleggsspørsmålene på kommunenes synspunkt på økologisk produksjon, i hvilken grad de hadde samarbeid med kommuner med mer økologisk areal, og om de hadde kjennskap til veiledningstilbud innen økologisk landbruk, for eksempel hos Norsk landbruksrådgivning (NLR). Spørsmålene er vist i Vedlegg 7.1 og 7.2.

Bøndene ble spurt om hvilken holding eller interesse de opplevde at kommuneadministrasjonen i kommunen de bodde i har til økologisk drift, om sitt syn på årsaker til stor variasjon i omlagt areal, om økologisk landbruk er akseptert i deres nærmiljø, om kommunen har bidratt til omlegging på

noen måte, om salgsmuligheter for økologiske produkter og om faglige og sosiale nettverk. I LØ-kommunene ble en del bønder som driver konvensjonelt, men har en viss interesse for økologisk drift også intervjuet. Disse informantene ble spurt om hva som var de viktigste årsakene til at de nølte med å legge om, og om de hadde noen ønsker i forbindelse med Gratis første råd (GFR)-ordningen som NLR tilbyr. Spørsmålene er vist i Vedlegg 7.3 og 7.4.

3.4 Gjennomføring av telefonintervjuer

I november og desember 2008 ble informantene oppringt og spurt om litt tid til å svare på spørsmålene. Svarene de ga ble notert under samtalen, og lest gjennom rett etter hver samtale for å korrigere eventuelle misforståelser som var blitt klarlagt underveis. Antall intervju i hver gruppe av informanter er vist i tabell 1.

Tabell 1. Antall intervju i kommuner med mye (MØ) og lite (LØ) økologisk jordbruksareal.

Informanter	MØ (totalt 8 kommuner)	LØ (totalt 13 kommuner)
Offentlig ansatte (OA)	8	13
Bønder (B)	13	18
Sum	21	31

Blant 18 bønder i LØ-kommunene var det ti som var Debio-godkjente, en som drev etter økologiske prinsipper, men uten godkjenning og sju som drev konvensjonelt. I MØ-kommunene var alle bøndene som ble intervjuet Debio-godkjente.

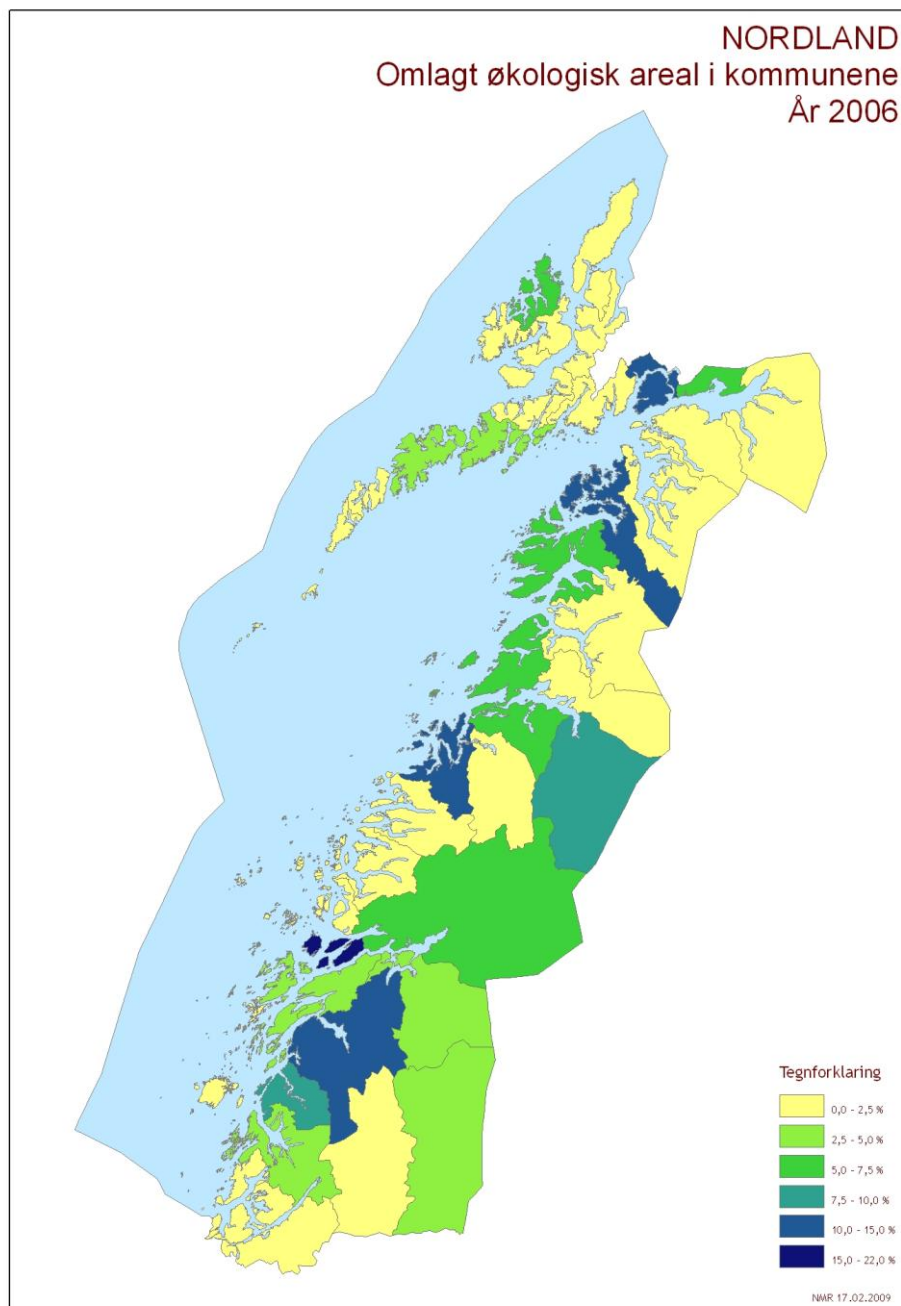
3.5 Analyse av svarmateriale

Alle spørsmålene ble stilt åpent, uten å tilby alternative svar med gradering eller "ja/nei" alternativ. Dette ga informantene mulighet til å formulere sine egne svar, og inntrykket var at de uttrykte meningene sine på en fri måte. Til tross for at det ikke var gitt noen formuleringer av svar på forhånd, var det mange informanter som svarte svært likt. Derfor ble det mulig å behandle resultatene kvantitativt og beregne svarprosenten per gruppe med informanter; OALØ, BLØ, OAMØ og BMØ (se Tabell 1). For spørsmål som var like for alle informanter, og der bøndenes svar ikke skilte seg systematisk ut fra svarene som de offentlig ansatte ga, ble svarene slått sammen og delt i to grupper; MØ og LØ-kommuner.

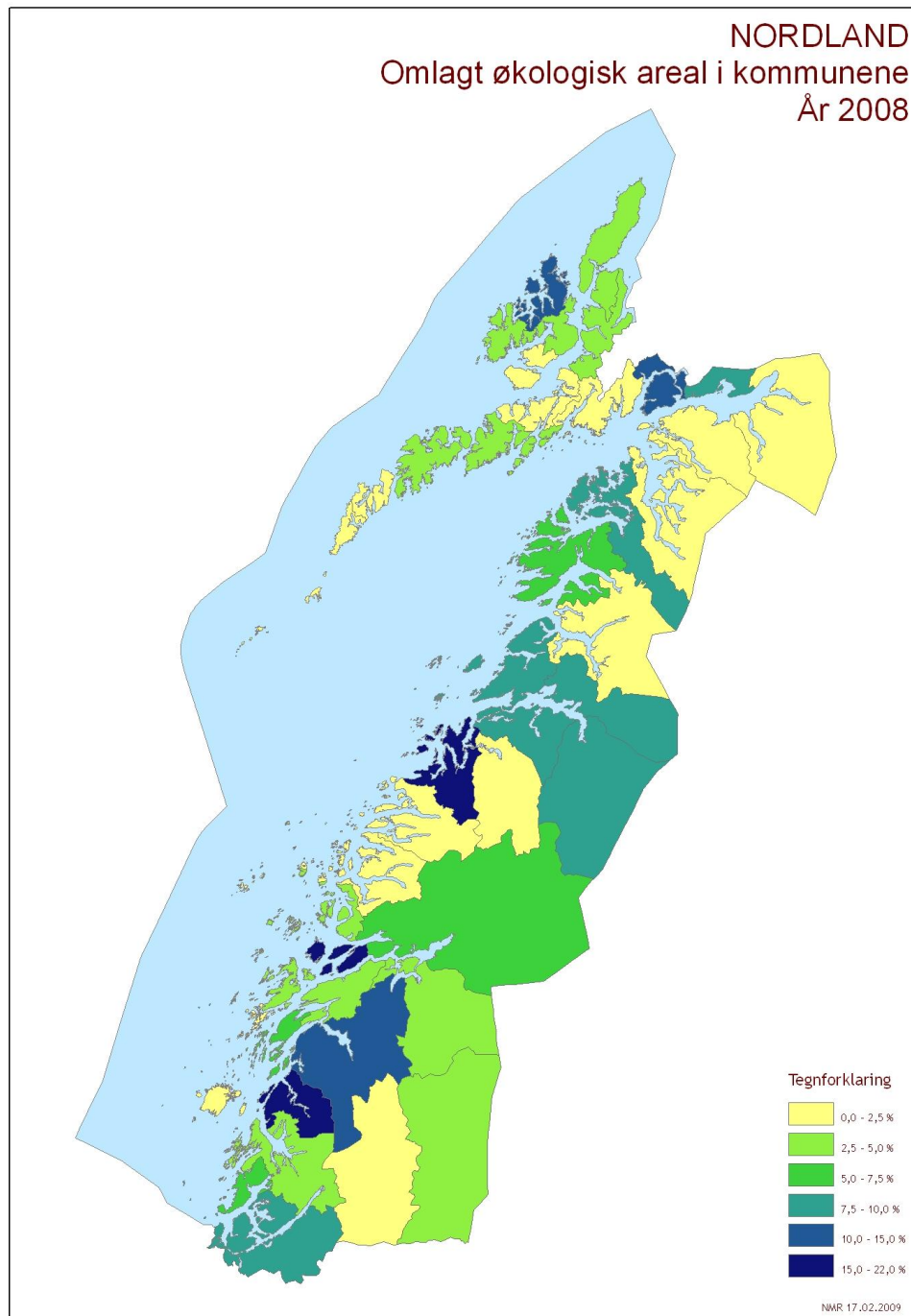
4. Resultater og diskusjon

4.1 Omlagt økologisk areal i kommuner i Nordland fylke ved utgangen av 2006 og 2008.

Kartene i Fig. 1 og 2 viser hvordan andelen økologisk areal i de 44 kommunene i Nordland fylke har utviklet seg fra 2006 til 2008.

Figur 1. Omlagt økologisk areal i kommunene i Nordland per 31.12.2006 (SLF). Kommunene er delt i seks kategorier i forhold til omlagt areal.

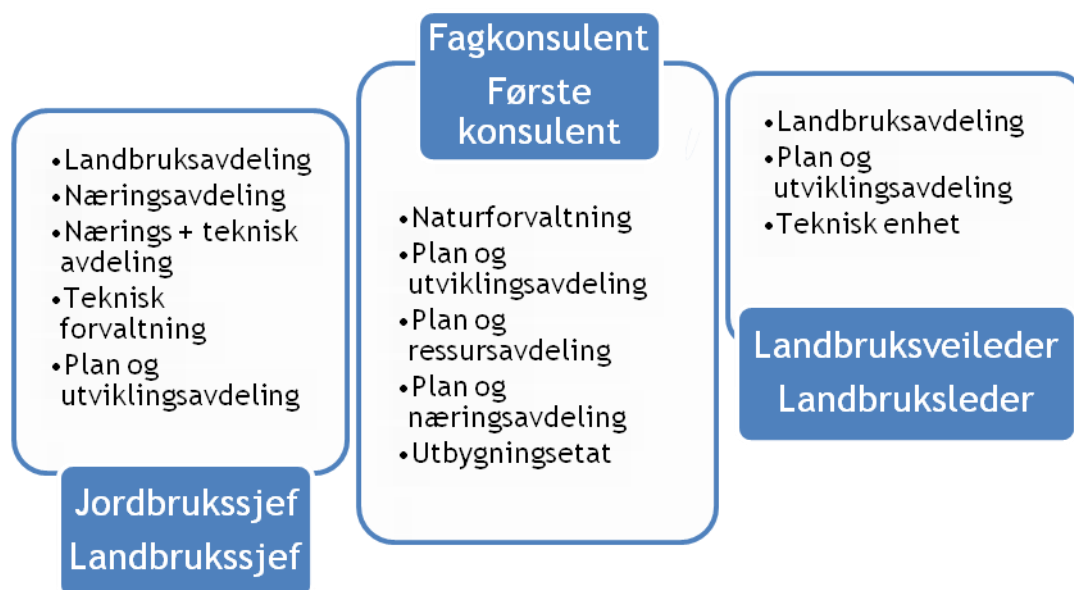
Figur 2. Omlagt økologisk areal i kommunene i Nordland per 31.12.2008 (SLF). Kommunene er delt i seks kategorier i forhold til omlagt areal.

Kartene viser at andelen økologisk areal i flere av kommuner har økt i løpet av en kort periode. Dette tyder på at Nordland fylke kan være blant de økologiske foregangsfylkene som Landbruks- og matdepartementet (LMD) nå vil opprette (www.slf.dep.no).

4.2 Offentlig ansatte i MØ/LØ-kommuner

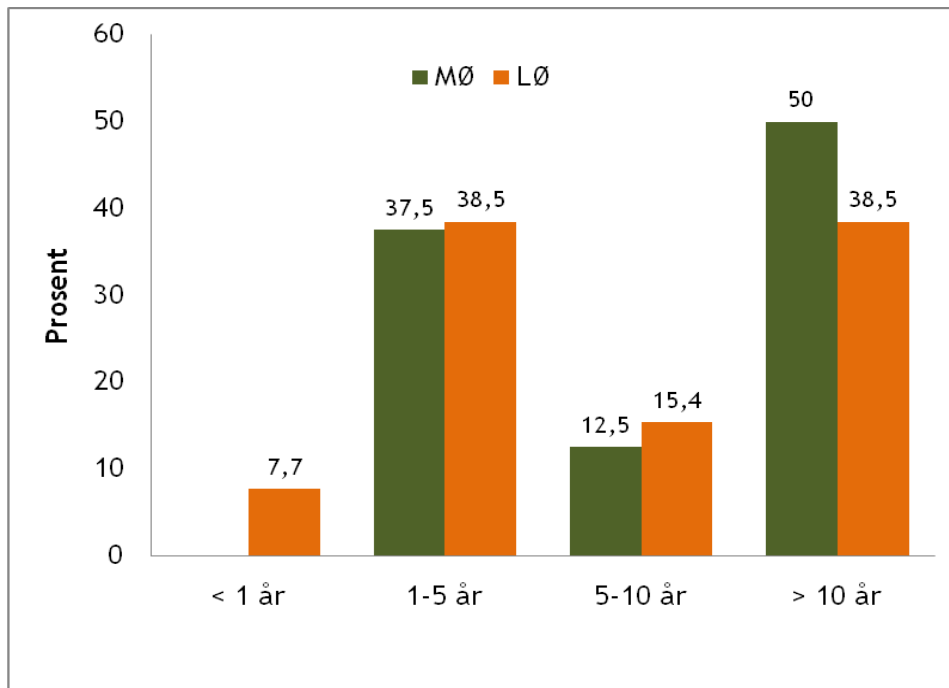
4.2.1 Kompetanse og organisering av landbruksetaten i kommunene

Landbrukets rolle og betydning varierer fra kommune til kommune. Dette gjenspeiles i store forskjeller mellom stillingsbetegnelser for ansatte med ansvar for landbrukssaker og hvordan jobben deres er organisert i kommunen (Fig.3). Av de 21 OA-informantene i MØ/ LØ- kommunene var det bare tre som jobbet i egen landbruksavdeling. De øvrige var organisert under ulike avdelinger som plan- og ressursavdeling, plan og utviklingsavdeling, teknisk etat, næringsavdeling, kultur-, miljø- og utbygningsetat. En av informantene var direkte underlagt rådmannen. Stillingsbetegnelsene varierte fra jordbrukssjef til landbruksveileder.

Figur 3. Stillingsbetegnelse og organisering av stillinger med ansvar for landbrukssaker i kommuner som deltok i undersøkelsen.

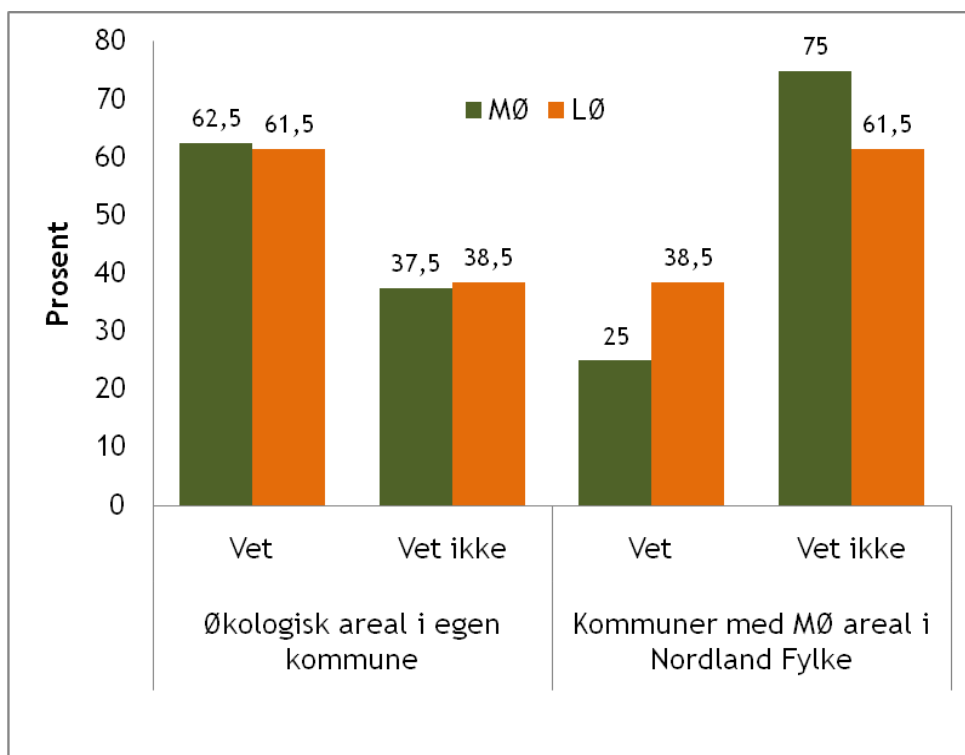
OA-informantenes arbeidserfaring varierte fra 5 måneder til 30 år (Fig. 4). De som har jobbet lengst med landbrukssaker har fått endret sin stillingsbetegnelse underveis i samsvar med kommunens strukturendringer. I MØ- kommunene hadde 50 % av informantene jobbet mer enn ti år med landbrukssaker i den aktuelle kommunen, og ytterligere 37.5 % mellom ett og fem år. OA-informantene fra LØ-kommunene hadde gjennomgående noe mindre arbeidserfaring enn i MØ-kommunene, men også her var det nesten 40 % av informantene som hadde jobbet med landbrukssaker i kommunen i over 10 år.

Figur 4. Arbeidserfaring blant OA- informanter i MØ og LØ- kommuner, vist som prosentvis andel informanter som har vært engasjert i den aktuelle kommunen med ansvar for landbrukssaker i ulikt antall år.

4.2.2 Omlagt økologisk areal i egen og andre kommuner

Informasjon om omlagt økologisk areal i alle norske kommuner er tilgjengelig på Debio sine nettsider. Likevel ble det stilt spørsmål til OA-informantene om størrelse eller andel

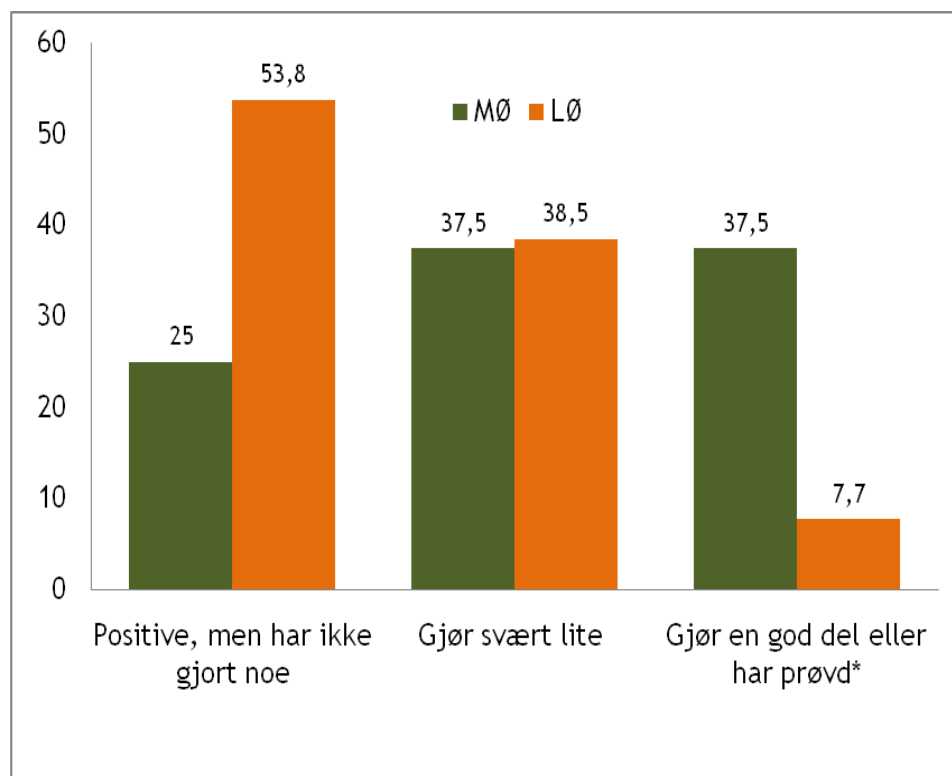
Figur 5. Prosentvis fordeling av OA sin kunnskap til omlagd økologisk areal i egen kommune og mest omlagd økologisk areal i Nordland fylke

omlagt areal i egen kommune og om hvilke kommuner i Nordland som har mest økologisk jordbruksareal. Meningen var å sjekke hvor god kjennskap de hadde til utbredelsen av økologisk landbruk både i kommunen og fylket, tatt i betraktning av at økologisk landbruk er et satsingsområde både på landsbasis og i Nordland. Kunnskapen om omlagt areal i egen kommune var omtrent lik i begge gruppene (Fig. 5, venstre del). Ca 60 % av informantene kjente til situasjonen for omlagt areal i kommunen og hvor mange gårder som var lagt om. Det er likevel tankevekkende at nesten 40 % av de kommunale saksbehandlere ikke visste hvor mye omlagt areal de har i sin kommune. Dette tyder ikke på at andel omlagt areal står høyt på dagsordenen blant kommunene i Nordland.

OA-informantene hadde gjennomgående dårlig kjennskap til situasjonen for økologisk landbruk i Nordland fylke (Fig. 5, høyre del). I MØ-kommunene var det 75 % av informantene som ikke kunne svare på hvilke kommuner i Nordland fylke som hadde betydelig med omlagt areal, og det var heller ikke alle som var klar over at deres kommune er en av dem som har mest omlagt areal i Nordland. I LØ-kommuner var kjennskapen noe større, men også her var det et flertall på 62 % som ikke kunne svare. Dette tyder på at kommunene er lite oppdatert om økologisk landbruksutvikling i fylket og at økologisk landbruk ikke står høyt på dagsordenen når landbruksetatens folk møtes. Det kan også være en forklaring at det ikke er tradisjon for erfaringsutveksling og spredning av suksesshistorier fra kommune til kommune, eller at de ansatte ikke har interesse eller kapasitet til å holde seg orientert om dette.

4.2.3 Egen vurdering av kommunens innsats

Det ble stilt flere spørsmål om kommunens aktiviteter for å fremme økologisk produksjon. Sammenligning mellom MØ/LØ-kommuner er vist i Fig. 6.

Figur 6. Vurdering av egen innsats for å fremme økologisk produksjon i kommunen blant OA-informanter i MØ og LØ-kommuner i Nordland, vist som prosentvis fordeling innen tre nivå av innsats * Tre av MØ-kommuner søkte status som Økoløft-kommune

Det ser ut til å være en sammenheng mellom omlagt areal og kommunal innsats for å fremme økologisk produksjon. Mer enn halvparten av OA-informanter i LØ-kommunene mente at de ikke

hadde gjort noe for å fremme økologisk landbruk (Fig.6), mens bare 25 % av informantene i MØ-kommunene ikke hadde gjort en innsats i forhold til dette. I kategorien ”vi har gjort svært lite” varierte det fra kommune til kommune hva aktiviteten hadde vært. Noen hadde sendt ut informasjonsbrosjyrer om økologisk landbruk, noen hadde skrevet korte innslag i lokale blad, andre hadde arrangert diskusjoner med fagorganisasjoner eller organisert seminar. En av kommunene var involvert i et prosjekt om kompostering og utvikling av demonstrasjonshage for noen år siden. I dag drives denne demonstrasjonshagen av private. Blant kommunene som har hatt en del aktiviteter innen økologisk landbruk var det klart flest MØ-kommuner, og flere av disse søkte som nevnt i Kap 2 om deltakelse i Økoløft-prosjektet. Det var relativt arbeidskrevende for kommuner å søke om prosjektdeltakelse, og dette viser at disse kommunene har en interesse av å lykkes med økologisk produksjon.

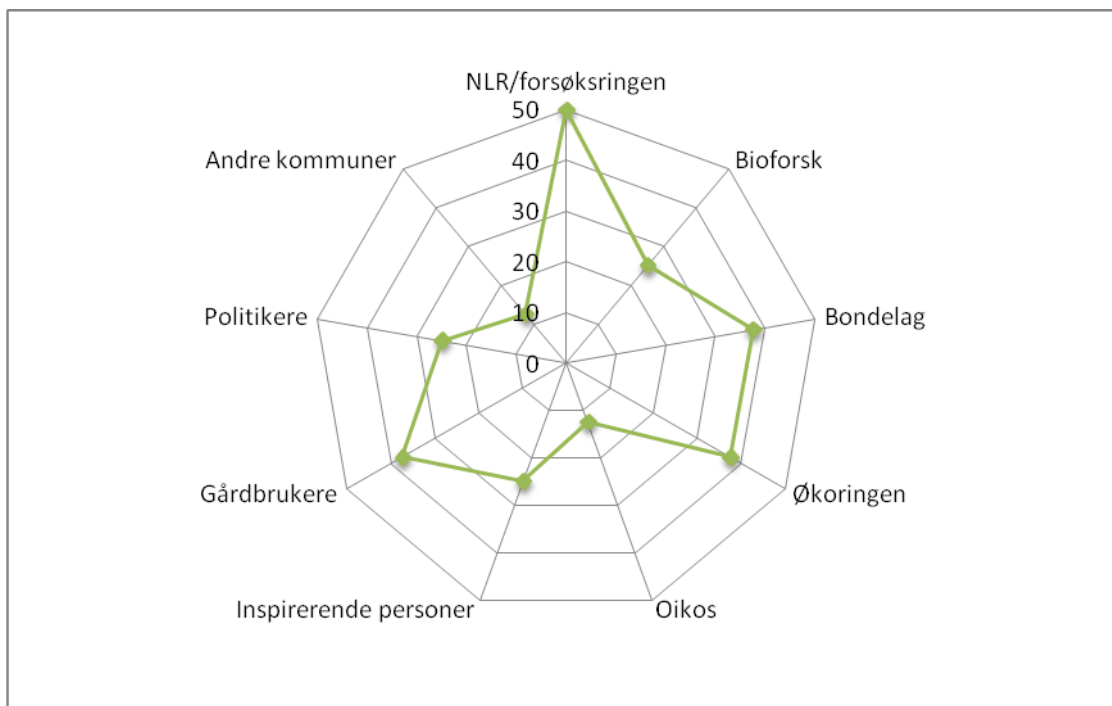
4.2.4 Målsetninger og støttespillere i MØ-kommuner

I MØ-kommunene ble OA-informantene bedt om å beskrive målsetningene for økologisk produksjon i kommunen. Omlag halvparten hadde definerte målsetninger for å fremme økologisk produksjon, som for eksempel å motivere flere til økologisk produksjon i kommunen, øke utvalg og tilgang til økologiske produkter, nå 15 %- målet, sikre tilbud av økologisk mat i kantiner og restauranter, tilby økologisk mat i skoler og barnehager, fortsette å bidra til økologisk matmesse, i større grad informere om økologisk landbruk og hjelpe til å etablere nettverk for interesserte. Det var spesielt i de to Økoløft-kommunene at det var definert lokale målsetninger for økologisk produksjon og i disse kommunene var prosjektarbeidet forventet å bli viktig for å nå målsetningene. I de resterende fire MØ-kommuner var ikke målsetninger utarbeidet.

Bruk av økologisk mat i kommunal sammenheng er i en startfase i alle MØ-kommunene. To kommuner hadde et sterkt ønske om å utvikle dette tilbudet i skoler og barnehager. Fagdager på skolen og økologisk skolehage kan være en god begynnelse for å vekke interesse for økologisk mat hos barn og unge. I en av kommunene var det gjort vedtak om å servere økologisk kaffe på rådhuset. Dette viser at det er et stort potensial for å jobbe tverrfaglig og spre interesse til flere i kommunen.

Det ble også stilt spørsmål om hvem innen kommunen som arbeidet for å realisere målsetningen, eller som bidro til mer økologisk landbruk i de kommuner som ikke har definert eget mål. I to kommuner med klare målsetninger var det OA-informantens ansvar å realisere målsetningene, og i to andre kommuner var det egne prosjektledere med prosjektgruppe. I siste tilfelle hadde kommunen ansvar for økonomi og framdrift av prosjektet. OA-informanter fra kommuner uten målsetninger mente at det ikke var forvaltningens ansvar for å fremme økologisk landbruk, men de så positivt på organisasjoner og andre aktivister som tok initiativ. Blant dem var en kommune som innvilget midler til lokal Økoring for at den skulle stimulere økologisk produksjon i kommunen. Muligens er dette en god løsning i de tilfeller kommunen ikke har kapasitet å gjøre slike oppgaver selv.

Det er viktig at kommunen har samarbeidspartnere som også arbeider for å fremme utviklingen av økologisk landbruk. OA-informantene nevnte flere aktører som støttespillere, og de viktigste er vist i Fig. 7. Halvparten av informantene så Norsk Landbruksrådgivning (NLR, tidligere Landbrukets forsøksringer) som viktig samarbeidspartner, videre fulgte Økoringene (separate ringer i NRL-systemet som tilbyr rådgivning innen økologisk landbruk, men som ikke finnes overalt), Bondelag og engasjerte/flinke lokale økobønder, deretter Bioforsk og politikere. Det ble også nevnt entusiastiske privatpersoner som gjør en god jobb for å fremme økologisk landbruk i kommunen. Ofte kan slike mennesker i større grad vekke interesse blant forbrukere og i samfunnet generelt enn fagfolk. Overraskende få nevnte Oikos. Dette tyder ikke på at kommunene har god kjennskap til organisasjonens aktiviteter og kompetanse.

Figur 7. Støttespillere i MØ-kommuner for å realisere målsetninger/fremme økologisk landbruk i kommuner, vist som prosentvis fordeling av OAAs mening.

4.2.5 Målsetninger i LØ-kommuner

Det ser ut til å være en sammenheng mellom omlagt økologisk areal i kommuner og kommunal holdning for å fremme økologisk produksjon. I LØ-kommuner var OA-informanter generelt positivt innstilt, men meget lite motiverte til å sette i gang konkrete tiltak i egen kommune. Dette gjenspeiles gjennom svar fra OA-informanter i LØ-kommuner om kommunens målsetninger for økologisk produksjon. Bare i to av 13 kommuner var det planlagt å innarbeide mål for økologisk landbruk i kommunens landbruksplan med tanke på å utvikle enkelte prosjekter. Dette viser at de to kommunene er noe mer motiverte til å gjøre noe. Ytterligere 11 OA-informanter syntest at kommunen ikke hadde tid og kapasitet til å planlegge aktiviteter innen økologisk landbruk. Som viktigste årsak til denne holdningen ble det nevnt manglende interesse fra bøndene. Derfor så de lite eller ingen behov for å diskutere målsetninger for å fremme økologisk landbruk i kommunen.

Videre ble det stilt spørsmål om OA-informantene syntest at kommunen bør ha noen økologisk produksjon. Flertallet OA svarte "ja" (77%). De resterende 23 % informantene hadde noe mer utydelige svar. De fleste av informantene signaliserte at først burde bøndene melde sin interesse og deretter kunne kommunal sektor vurdere å følge opp med innspill. Noen av informantene uttalte klart at så lenge rovdyr-problematikken ikke ble løst (i dette tilfellet jerv) var det uaktuelt å snakke om økologisk landbruk i kommunen.

Det ble også stilt spørsmål om OA-informantene kjente til økologisk veiledningstilbud eller gratis første råd (GFR) i regi av NLR. Flertall av informantene i LØ-kommuner visste om GFR. Likevel var dette tilbudet fremmed for tre av LØ-kommunenes informanter.

4.2.6 Formidling av suksess i forhold til økologisk areal

I forhold til økologisk areal kan MØ-kommuner regnes som suksesskommuner i Nordland fylke. Derfor ble det stilt spørsmål om de på noen måte hadde formidlet deres suksess, og tilfellet hvordan. Det var ingen av åtte MØ-kommuner som hadde gjort dette. Dette tyder på at kommunene er dårlige til

å formidle sine erfaringer. Videre betyr dette at den positive utviklingen i enkelte kommuner i forhold til økologisk areal er ukjent blant andre kommuner i fylke. Dette kan forklare hvorfor OA sin kjennskap til omlagt økologisk areal i Nordland fylke var lav (se kap 4.2.2). Dette stemmer også med svar fra OA-informanter i LØ-kommuner om samarbeid med kommuner som hadde mer økologisk areal. Det var et klart flertall (85 %) som svarte "nei", og de som hadde kontakt med MØ-kommuner samarbeidet innen andre fagområder. Dette viser at det mangler tettere samarbeid/erfaringsutveksling på dette området mellom kommuner i Nordland. En kan tenke at like mye som bønder setter pris på faglige diskusjoner, kunne det vært både nyttig og inspirerende for LØ-kommunene høre MØ-kommunenes erfaringer. Flere OA-informanter fra LØ-kommuner mente at økologiske bønder og Økoringene er de som må formidle suksesshistorier. Dette kan være riktig, men hvorfor kunne ikke kommunene også samarbeidet med dem og være blant pådrivere?

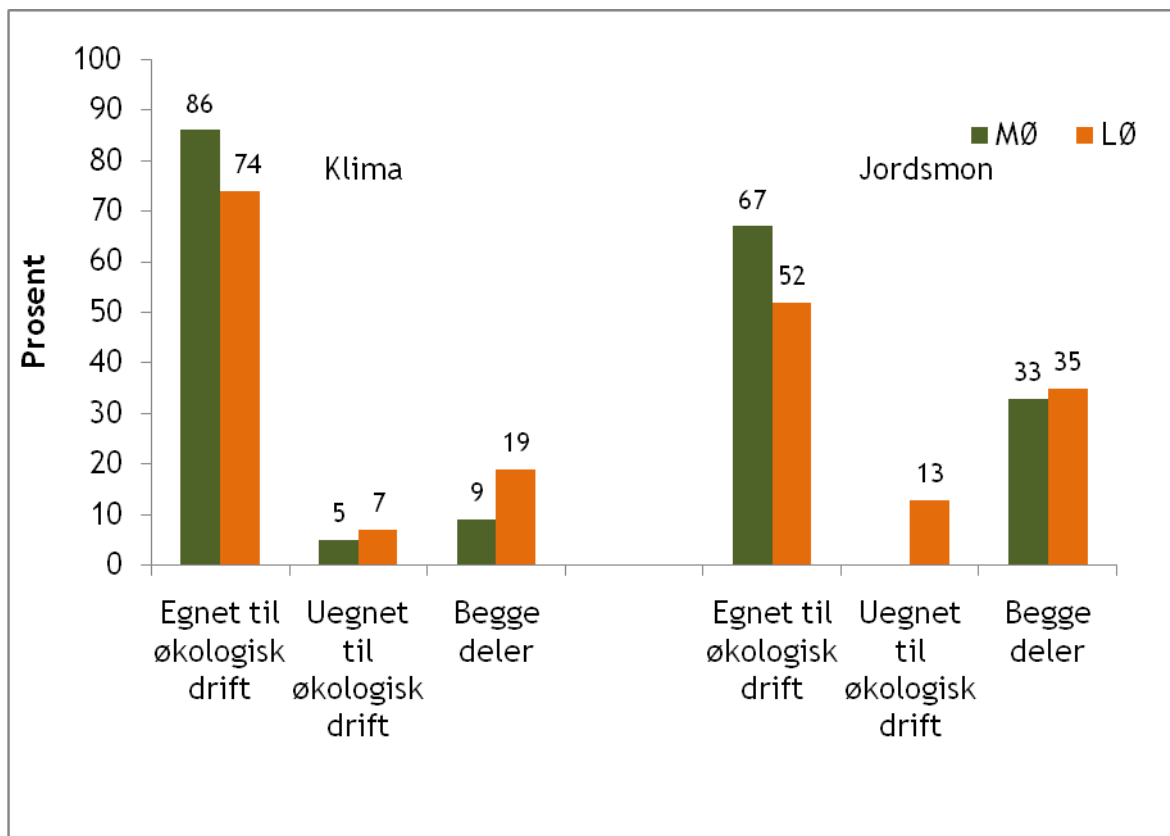
4.3 Offentlig ansatte og bønder i MØ/LØ-kommuner - synspunkter på ulikheter mellom kommuner

4.3.1 Naturgitte forhold i MØ/LØ kommuner i forhold til økologisk landbruk

Både bønder (B) og OA ble stilt spørsmål om klimaforhold og jordsmonn er egnet til økologisk drift i deres kommune. Oppfatning om de naturgitte forutsetningene for økologisk drift varierte lite mellom gruppene (OA og B) (Fig. 8). Hele 86 % i MØ-kommuner og 74 % LØ-kommuner (Fig. 8, venstre del) mente at de klimatiske forhold i deres kommuner var egnet til å drive økologisk. De høye svarprosentene i kategorien "egnet til økologisk drift" er mer enn forventet, særlig når en vet at vekstsesongen er kort og kjølig og dette gjør det vanskelig å dyrke jordbruksvekster, bl.a. grovfôr. Noen flere informanter fra LØ-kommunene enn fra MØ-kommuner mente at klimaforhold varierte innen kommunen og kunne være både egnet og uegnet (19 % og 9 %). Dette tyder ikke på at det er noen sammenheng mellom omlagt økologisk areal i kommuner og klimaforhold.??

Over halvparten av informantene i begge to grupper mente at jordsmonnet var egnet til økologisk drift (Fig. 8, høyre del), mens over 30 % syntes at jordsmonnet varierte fra sted til sted og dermed avgrenset mulighetene til å drive økologisk. De som plasserte seg under kategorien "uegnet til økologisk drift" var informanter fra LØ-kommuner. Årsaken til dette er at det er mye myrjord i fylket. Denne jordtypen kan være uegnet til en del landbruksvekster og vanskelig bearbeide, særlig i sesonger med mye nedbør.

Disse svarene gir likevel en grunn å tro at mange gårder kan drives økologisk i Nordland fylke, også i LØ-kommuner. Informantenes svar tyder ikke på at det var oppfatninger knyttet til de klimatiske forhold og jordsmonn som har skapt de store forskjeller i andel omlagt økologisk areal mellom kommuner. Det ser ut til at de klimatiske utfordringer er like i MØ og LØ-kommuner. Muligens er det gårdsbrukeres egen vilje og interesse, og i mindre grad naturgitte forhold, som avgjør valg av driftsform.

Figur 8. Vurdering av naturgitte forhold i MØ/LØ-kommuner. Prosentvis fordeling innen tre kategorier av informantenes svar. Både OA og B er inkludert i begge grupper

4.3.2 Interesse for og holdning til økologisk landbruk

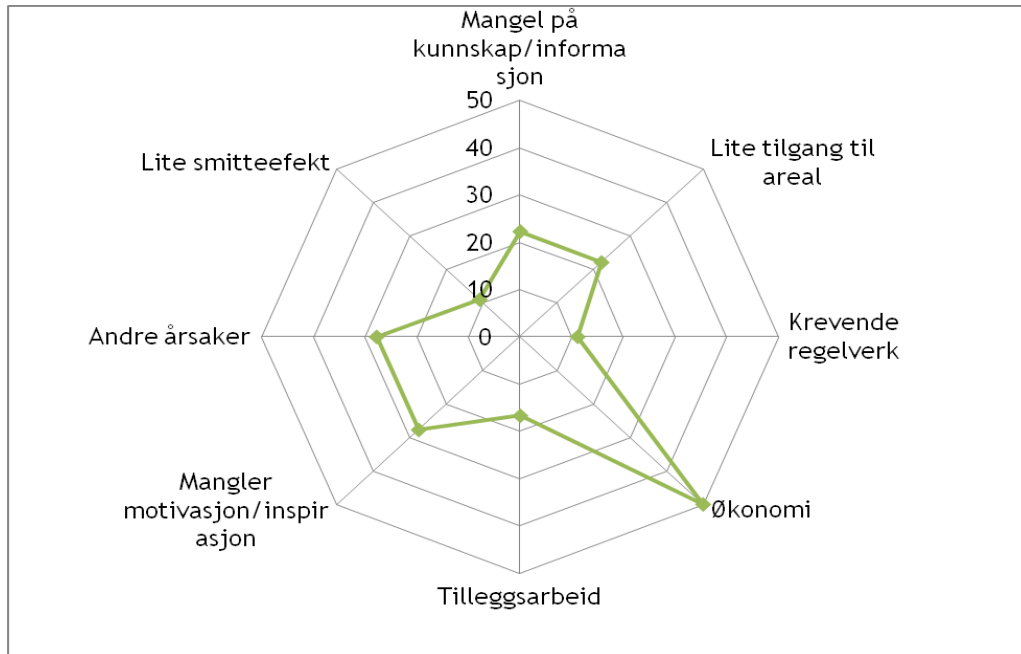
4.3.2.1 Interesse for økologisk landbruk i LØ-kommuner

I LØ-kommuner ble det stilt spørsmål til bønder om hvordan interessen for økologisk drift i kommuner deres var. Svarene avdekket at interesse for økologisk landbruk i LØ-kommuner er dårlig. Flertallet (78 %) mente at interessen var meget lav i kommunen hvor de bodde og ytterlige 22 % karakteriserte den som moderat. Dette tyder på at interessen for økologisk landbruk i kommunen generelt kan være en av de viktigste faktorer med hensyn til størrelsen på omlagt økologisk areal i kommune. I flere informantkommuner var det ingen som drev økologisk per i dag og ingen ressurspersoner som ville involvere seg for å fremme interessen. I kommuner med en og to økologiske gårder kan det være like vanskelig å synliggjøre økologisk drift dersom økologiske bønder bor på en øy eller i utkanten av kommunen. Det er mange øykommuner i Nordland hvor det er flere mil mellom naboene. Kan dette være en av årsakene til manglende interesse for å gå over til økologisk drift?

4.3.2.2 Årsaker til manglende interesse for økologisk landbruk i LØ-kommuner

Det ser ut til at det er en kombinasjon av flere årsaker som påvirker interessen hos bønder til å velge/ikke velge økologisk driftsform. I LØ-kommuner ble det undersøkt årsaker til manglende interesse for omlegging til økologisk drift. Det ble notert svar bare fra B-informanter og svarene kunne plasseres innen åtte årsakskategorier (Fig. 9). Halvparten av B-informantene nevnte "økonomi" som viktig årsak, og begrunnet dette med at det var liten tro blant bønder på at

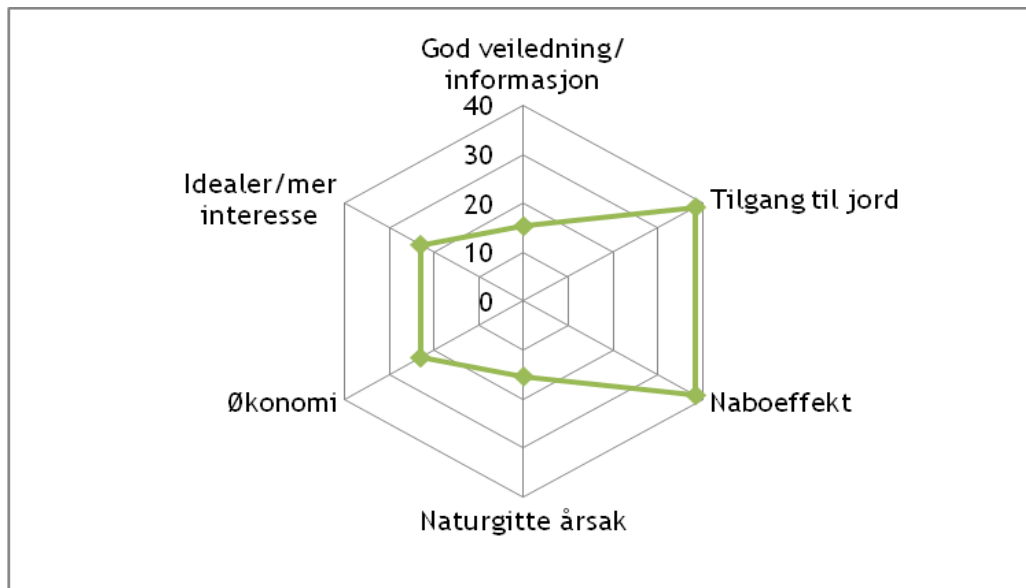
økologisk driftsform kunne sikre gode inntekter. Rundt 30 % av informantene mente at bønder i LØ-kommuner manglet motivasjon og inspirasjonskilder for å gå over til økologisk drift. Begrepet "andre årsaker" inkluderte mangel på gode eksempler i nærmiljø som de kunne følge etter, negativ holdning i kommunal sektor, og at høy alder på bøndene og mangel på rekruttering var en årsak til at man ikke ønsket å prøve noe nytt. Over 20 % av informantene nevnte mangel på kunnskap og informasjon, også begrenset arealtilgang var en faktor som reduserte interessen for å gå over til økologisk drift. Tilleggsarbeid og krevende regelverket var også nevnt blant årsakene til manglende interesse.

Figur 9. Årsaker til manglende interesse for økologisk drift i LØ-kommuner. Prosentvis fordeling av meninger blant bønder.

4.3.2.3 Årsaker til en større interesse for økologisk landbruk i MØ-kommuner

I MØ-kommuner ble det stilt spørsmål til bøndene om årsakene til en større interesse for økologisk landbruk i deres kommune i forhold til andre steder. Flere årsaker ble notert under intervjuene. Årsakene ble delt in i seks kategorier (Fig.10). Tilgang til jord og "naboeffekten" var nevnt som viktigste årsaker til større interesse blant bønder. Informantene påpekte at naboeffekten eller "smitteeffekten" virket enda sterkere hvis økobonden hadde lang erfaring og var en dyktig gårdbruker. Blant årsakene var også nevnt "bondens idealer og egen interesse" og "økonomi". Noen informanter syntes det var viktig at veileder/rådgiver er positiv innstilt og hjalp med gode råd når det trengtes. Svarene underbygger at et økologisk miljø i kommunen er viktig for å lykkes med økologisk omlegging.

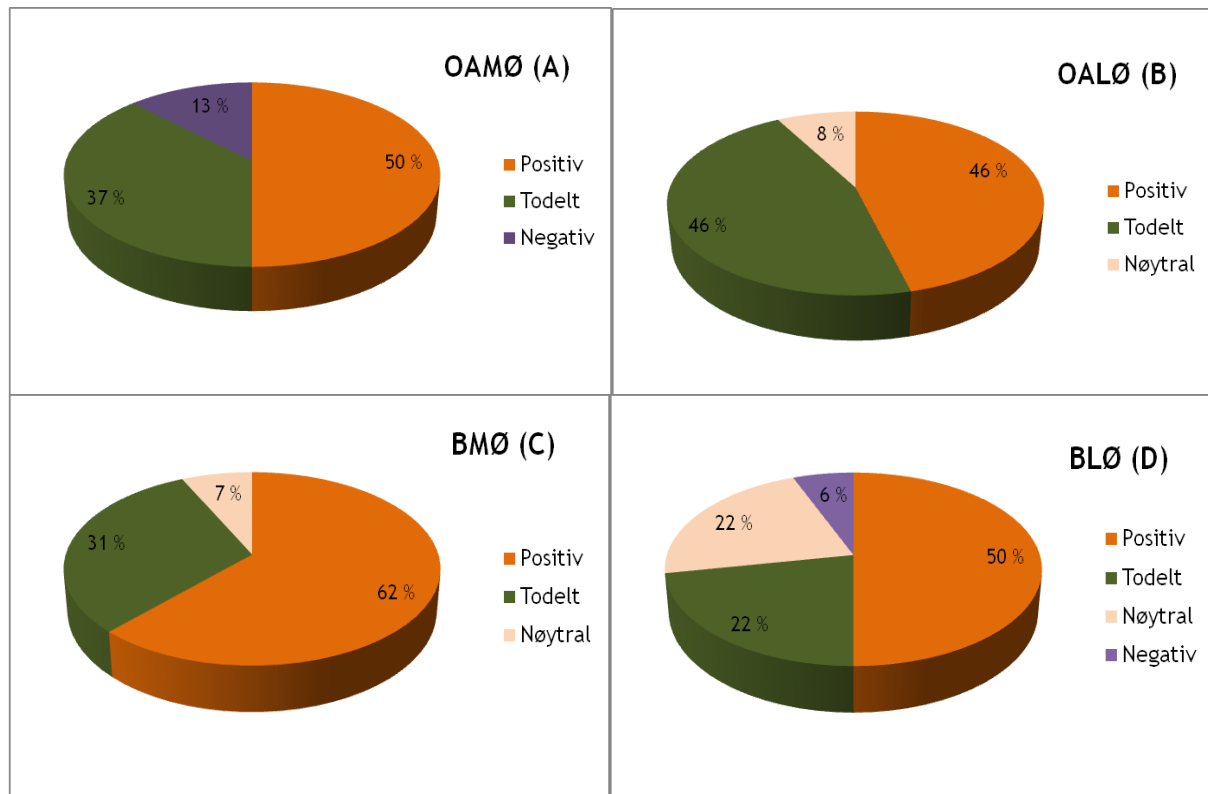

Figur 10. Årsaker til større interesse for økologisk landbruk i MØ-kommuner. Prosentvis fordeling av B-meninger.

4.3.3 Holdning blant bønder, organisasjoner, rådgivning i MØ/LØ-kommuner

Det ble stilt spørsmål til alle informanter om hvorvidt det var en positiv holdning til økologisk landbruk blant bønder, organisasjoner, og rådgivere i egen kommune. Figur 11 (A,B) viser at det var over halvparten av bøndene (62 %) og halvparten av OA (50 %) i MØ-kommuner som mente at innstillingen blant ovennevnte grupperinger var positiv. Lignende holdningsfordeling ble registrert for bønder og OA i LØ-kommuner (Fig. 11 C, D). Flere av informantene inkluderte i sine svar at de positive endringene hadde skjedd især de siste år. Dette tyder på at det har skjedd en holdningsendring i mer positiv retning. To av OA-informantene i MØ-kommuner nevnte viktigheten av at politikere støttet økologisk matproduksjon og forbruk i sine kommuner. Dette nevnte ingen OA fra LØ-kommuner.

Mange informanter (i gjennomsnitt 34 % for alle grupper, Fig. 11) nevnte at holdningen i kommunen var delt, både positiv og negativ. I følge informantene er det vanligvis konvensjonelle bønder som er mest skeptiske til økologisk driftsmåte. Både OA og B-informanter karakteriserte bønder som meget konservative og hevdet at de trenger tid til å endre sine meninger og tradisjoner. Derfor er det grunn å tro at de fleste konvensjonelle bønder oppfatter økologisk landbruk som risikofylt, med mer arbeid og mindre penger (Thomlevold m fl., 2007). Negativisme ble forsterket hvis noen sluttet å drive økologisk i kommunen. Slik informasjon spres fort og bekrefter skeptikernes oppfatning av at dette ikke går. Samtidig har prisøkning på kunstgjødsel påvirket bondens holdning. Dette har resultert i at flere konvensjonelle bønder i Norge har vist interesse for å gå over til økologisk drift. Informantene i LØ-kommuner mente at det også var ulik holdning til økologisk landbruk blant NLR og Bondelag. De hadde opplevd disse organisasjonene som lite interesserte og tilbakeholdende. En del B-informanter fra LØ-kommuner (22 %) mente at holdningen hos organisasjoner og forvaltning var nøytral.

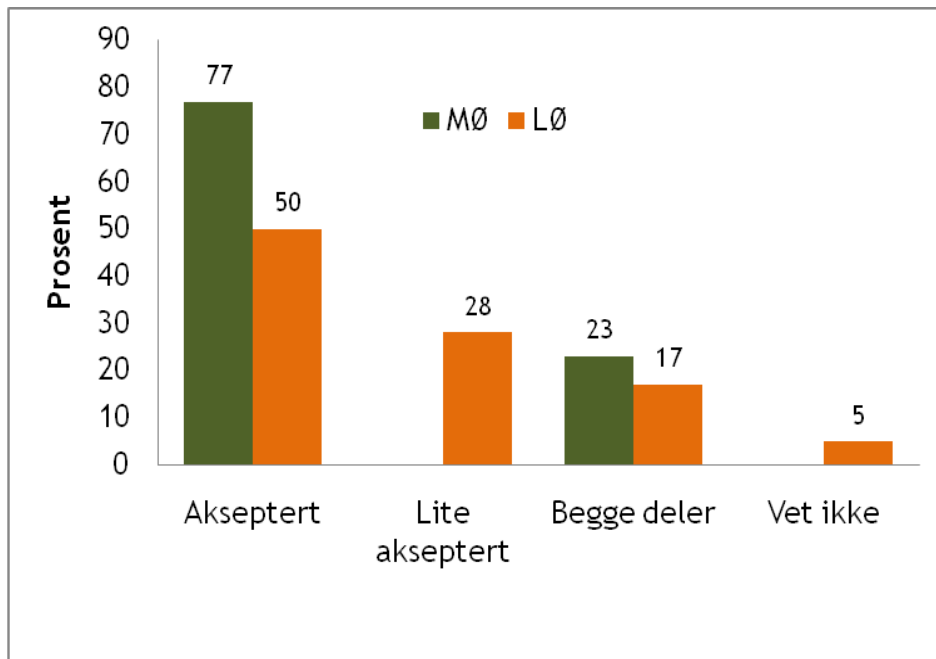

Figur 11. Holdning til økologisk landbruk blant bønder, organisasjoner og rådgivning i MØ (A,C)/LØ-kommuner (B,D). Prosentvis fordeling av OA- (A og B) og B-informantenes (C og D).

Figur 11 viser også at noen har opplevd bare negative holdning til økologisk landbruk i egen kommune. I LØ-kommuner (særlig med 0 % omlagt økologisk) kan tenkes slike forhold, men det var imidlertid bare 6 % av B-informanter som hadde en slik oppfatning. En OA-informant i MØ-kommune nevnte at Tine hadde en negativ holdning, særlig når det gjaldt melketapping. En del økologisk melk ble tappet som konvensjonell, særlig fra gårder som hadde usentral beliggenhet. I følge informanten ødelegger dette motivasjonen til å drive økologisk. Dessuten skaper det frustrasjon blant de andre som vurderer å produsere økologisk melk.

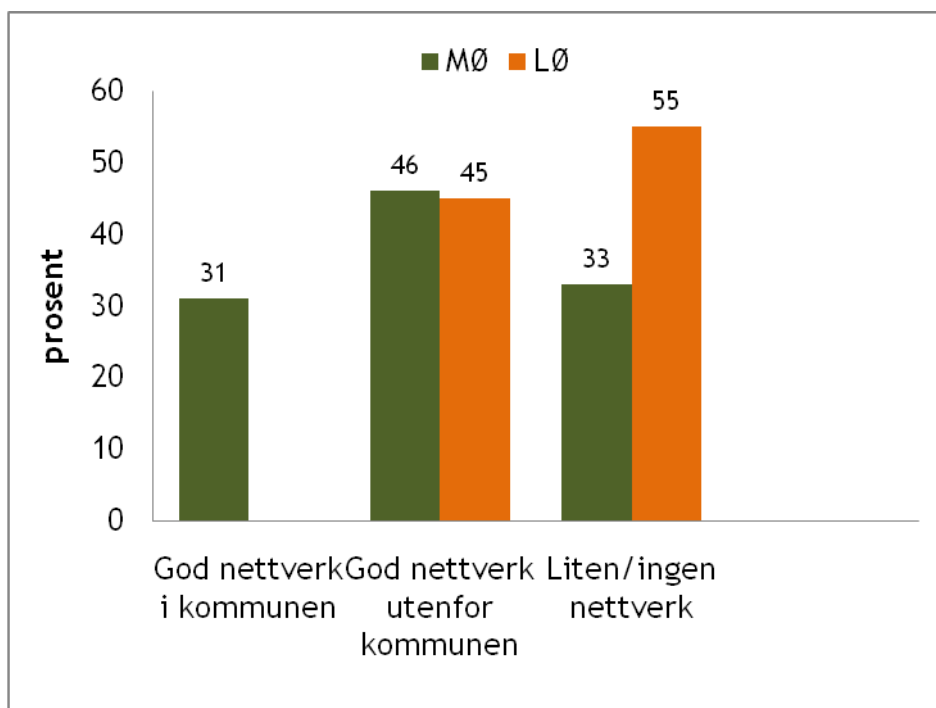
4.3.4 Aksept og nettverk innen økologisk landbruk i MØ/LØ-kommuner

Alle økologiske bønder ble spurt om økologisk landbruk er en akseptert driftsform i deres nærmiljø. Nær 80 % i MØ-kommuner og 50 % i LØ-kommuner svarte ja på dette. (Fig.12). Bønder fra begge type kommuner påpekte også at økologisk landbruk var en mye mer akseptert driftsform på slutten av 2008 enn det var for bare 2-3 år siden. De mente også at aksepten blant bønder og organisasjoner var økende. Videre syntes de at det var stor interesse rund økologisk produksjon, særlig i det siste. I LØ-kommuner mente nær 30 % av B-informantene at det var lite aksept for økologisk drift i kommunen hvor de bor. Dette tyder på at det er sammenheng mellom omlagt areal i kommunen og aksept i nærmiljø. Mangel på gode økologiske eksempelgårder og lav aktivitet blant fagfolk kan forklare en slik oppfatning i LØ-kommuner.

Figur 12. Aksept for økologisk landbruk i nærmiljøet i MØ/LØ-kommuner. Prosentvis fordeling av B-informanters oppfatning.

Alle bøndene ble spurt om de hadde et godt nettverk innen økologisk landbruk i egen kommune eller utenfor kommunen. Bare 30 % av B-informantene i MØ-kommunene bekreftet at de hadde et godt nettverk innen egen kommune (Fig. 13). Nær halvparten av alle informantene svarte at de hadde gode nettverksforbindelser utenfor kommunen. Blant nettverksorganisasjoner var det nevnt Økoringen, Villsaulaget og NLR. I LØ-kommuner svarte over halvparten av B-informantene at de hadde lite eller ingen nettverk. Som eneste nettverkspunkt nevnte de Debio-inspektører og de

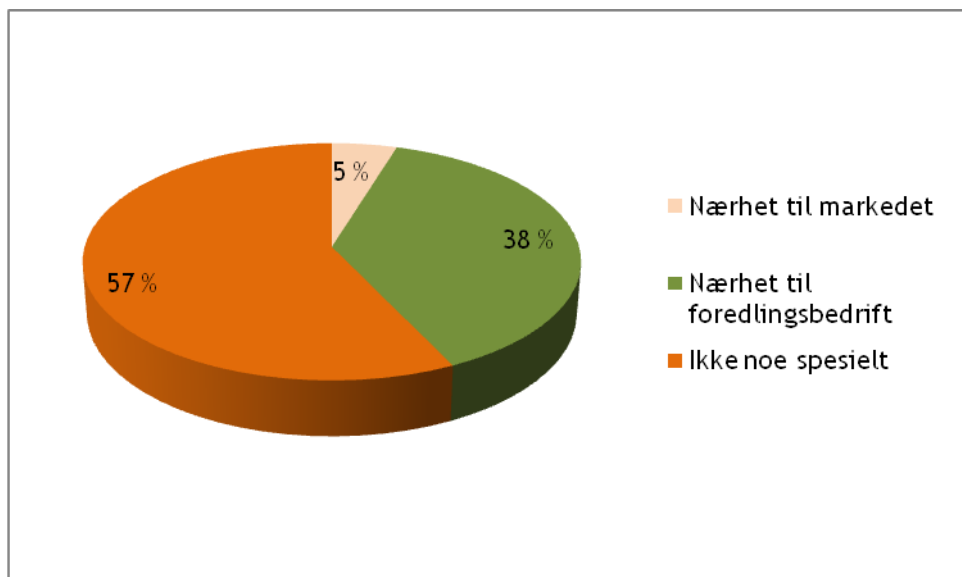
Figur 13. Nettverk i økologisk landbruk i MØ/LØ-kommuner. Prosentfordeling av B-informanters oppfatning

fortalte om sine forventninger knyttet til tilsynsbesøk. Dette er en meget positiv omtale av Debio i forhold til den diskusjonen som har foregått i media i det siste på bakgrunn av undersøkelsen til Lien m.fl. (2008). Det var overraskende at 33 % informantene i MØ- kommuner oppfattet situasjon slik.

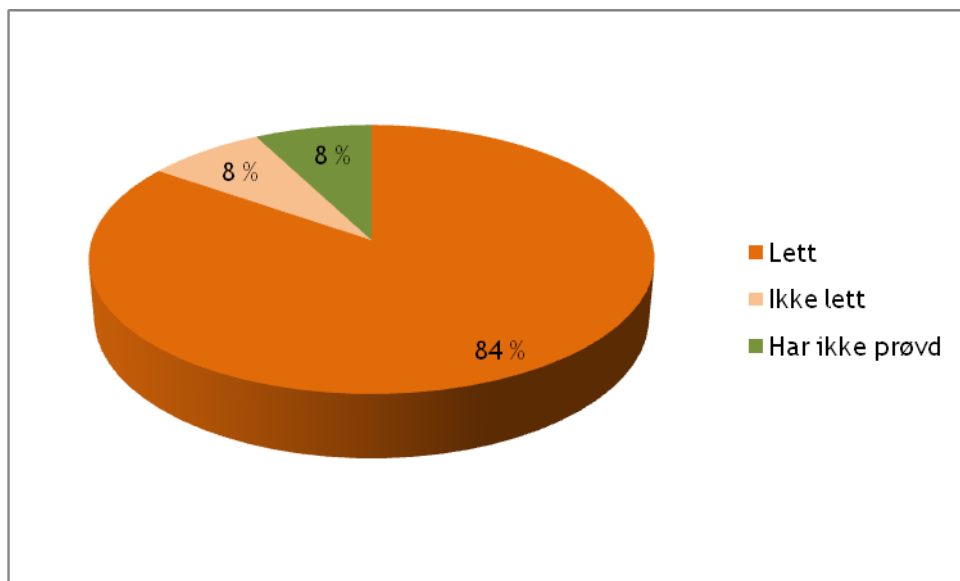
4.3.5 Andre forhold

Det ble også stilt spørsmål til OA- og B-informanter i MØ-kommuner om det var andre forhold som gjorde det enklere å få til økologisk matproduksjon i disse kommunene. Nær 40 % av informantene nevnte at nærheten til foredlingsbedrifter bl.a. Tine meieri på Helgeland som tapper økologisk melk er en fordel (Fig. 14.). Det ble også nevnt at nærhet til slakteri og lokale restauranter som er interesserte i økologisk sauekjøtt var en fordel. Over halvparten av informantene (57 %) kunne ikke peke på noe spesielt som gjorde det enklere å gå over til økologisk i deres kommune.

I tillegg ble økologiske B-informanter i begge grupper spurt om det var lett å selge økologiske produkter der de bor. Deres svar avdekket at 85 % i MØ-kommuner og 90 % i LØ-kommuner mente at det var lett å selge egenproduserte varer. Blant informantene var det enten en del som solgte produktene sine privat, hadde egen gårdsbutikk, hadde avtaler med lokale restauranter, med Nortuna eller Tine. Det var ikke store kontraster mellom B-informantenes svar i MØ/LØ-kommuner. En total oversikt (alle MØ+LØ- bønder) over hvilke salgsmuligheter som finnes for økologiske produkter er derfor presentert i Figur15.

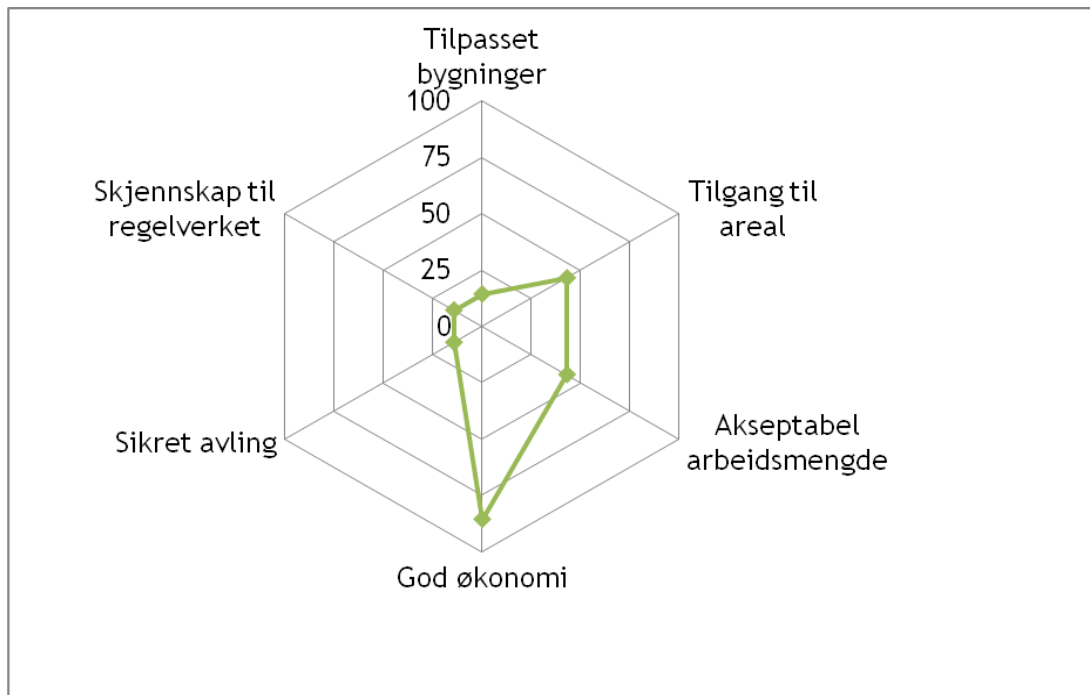
Figur 14. Forhold som oppfattes å gjøre det enklere å drive økologisk i MØ-kommuner. (Samlet svar fra OA+B)

Figur 15..Fordeling av B-informanter med hensyn til synet på salgsmuligheter for økologiske produkter i MØ/LØ-kommuner

4.3.6 Viktig forutsetninger for å legge om til økologisk drift

I LØ-kommuner ble det stilt spørsmål til informanter som driver konvensjonelt per i dag om de kunne tenke seg å legge om til økologisk drift og hvilke forhold som var viktigst dersom de vurderte å legge om. Det var syv konvensjonelle informanter. En av dem var klar til å gå over til økologisk drift, mens to hadde vurdert sine muligheter. Tre informanter syntes at det kunne være interessant å prøve, men ikke før staten subsidierte produksjonsformen enda mer. Det var kun en av informantene som aldri kunne tenke seg å legge om. Blant de viktigste forhold i vurderinga nevnte de økonomi (86 %). Med dette mente de at det er meget viktig for bonden at økonomien er god i forhold til arbeidsinnsats og at hele drifta er lønnsomt (Fig.16). Akseptabel arbeidstid var derfor nevnt hos de fleste (43 %). Like mange påpekte at en må ha rikelig med areal på grunn av at avlingene går ned. Ellers krever det mye tilleggsfinansiering å oppfylle de nye arealkravene i økologisk husdyrproduksjon. Få informanter nevnte at gjennomgang av regelverket før en starter omlegging var en nødvendig forutsetning. Tre informanter hadde meldt sin interesse om GFR. Dette er i samsvar med undersøkelsen om flaskehalser i økologisk landbruk i Nord-Norge, der Thomlevold m fl. (2007) avdekket at konvensjonelle bønder legger hovedvekt på faktorer som har med økonomi å gjøre.

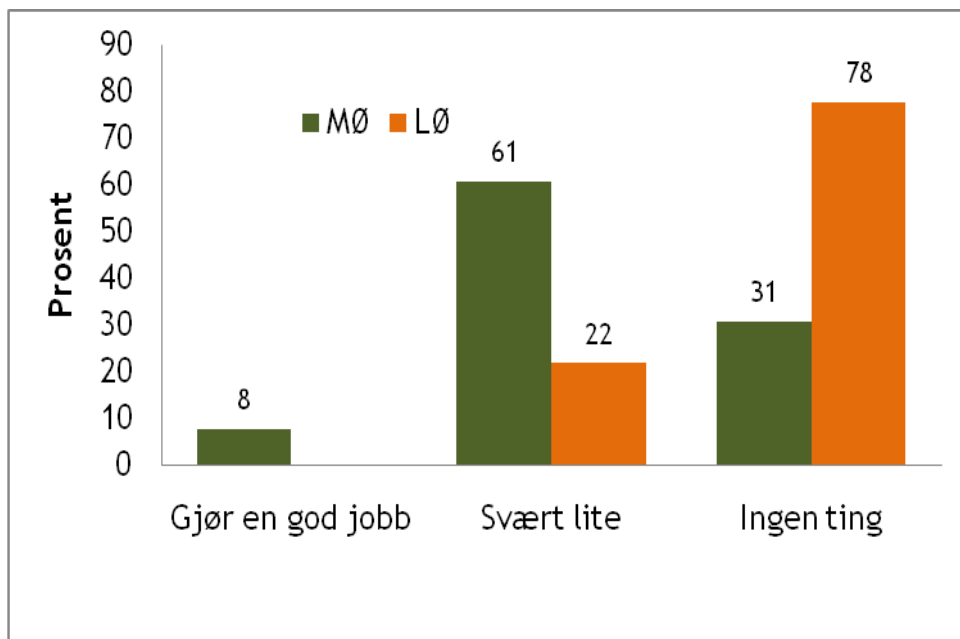

Figur 16. Prosentvis fordeling av de viktigste oppgitte forutsetninger hos konvensjonelle bønder for å legge om til økologisk drift.

4.3.7 Hva gjør din kommune?

Det ble stilt spørsmål til alle B-informanter om hva deres egen kommune gjør for å fremme eller stimulere økologisk produksjon. Informantenes svar ble delt i tre kategorier: "gjør en god jobb", "svært lite" og "ingen ting". Figur 17 viser at over 60 % av B-informantene i MØ-kommuner og 22 % i LØ-kommuner mente at kommunen gjør svært lite. I LØ-kommuner mente 78 % av B-informantene at kommunen ikke gjør noen ting, mens 31 % av svarene i MØ-kommuner faller under samme kategorien. Bare 8 % av B-informantene i MØ-kommuner karakteriserer kommunens innsats som positiv. Disse resultater er meget tankevekkende mht kommunenes rolle innen økologisk landbrukssatsing generelt. Målet er 15 % økologisk produksjon innen 2015 og dette er en politisk målsetning. Det er ikke bare bondens ansvar å nå dette målet. Alle som er knyttet til kommunal landbruksforvaltning, har mer eller mindre et ansvar for å stimulere utviklingen av økologisk landbruk lokalt. Det ser ut som B-informantene har vært mer kritiske enn OA-informantene i vurderingen om kommunens innsats for å øke økologisk produksjon.

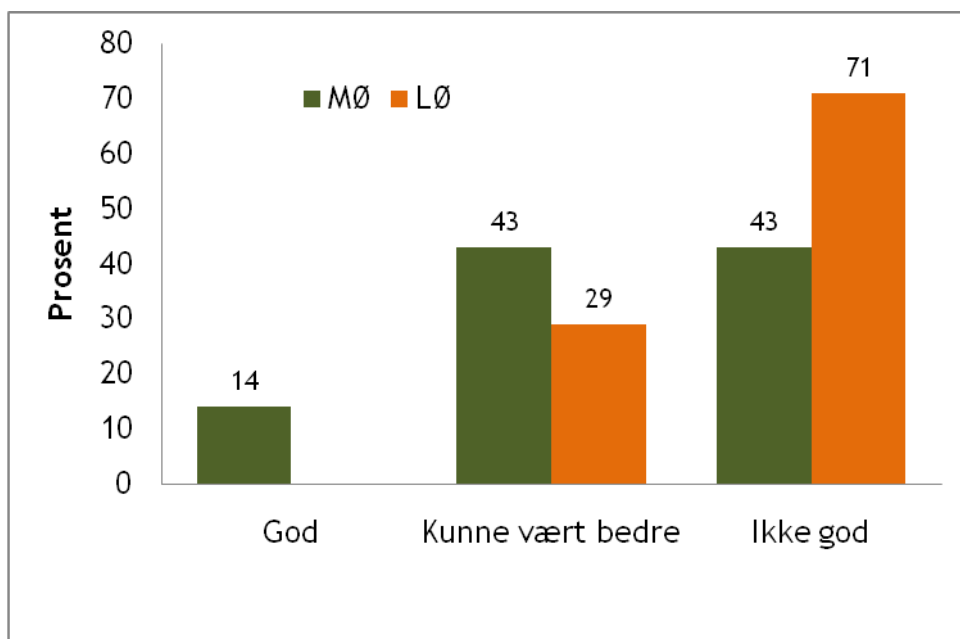
I MØ-kommuner ble det stilt spørsmål til økobøndene om de var brukt av kommunen for å informere om økologisk landbruk, eller blitt omtalt som øko-eksempel i kommunale sammenhenger. Av 13 bønder svarte bare tre at de hadde vært bedt om å formidle sine erfaringer. En av dem hadde fortalt om sine erfaringer i andre kommuner, men ikke i sin egen. Dette bekrefter at det ikke er tradisjon å bruke økobønder for å fremme økologisk landbruk i kommunen. Offentlig ansatte i kommunene burde i større grad samarbeide med økobønder som har lang erfaring og evne til å inspirere andre.

Figur 17. Kommunens innsats i MØ/LØ kommuner. Prosentvis fordeling av svar fra B-informanter.

4.3.8 Fagkunnskap innen økologisk landbruk

Kunnskap er en forutsetning for å lykkes innen økologisk landbruk. Derfor ble det stilt spørsmål om den generelle fagkunnskapen innen økologisk landbruk i kommunen var god. Svarene er vist i Figur 18. Mer enn 70 % av informantene i LØ-kommunene og 43 % i MØ-kommunene trodde at kunnskap om økologisk landbruk i kommunen ikke var god. Dette tyder på at kommunene, lokale organisasjoner og faglag ikke har prioritert organisering av fagseminarer og kurs innen økologisk landbruk. I mange tilfeller savnet informantene den nyeste informasjon om økologisk landbruk, gode tips angående bygninger, agronomi og økonomi.

Figur 18. Fagkunnskap innen økologisk landbruk i MØ/LØ-kommuner. Prosentvis fordeling av svar fra informanter (OA+B).

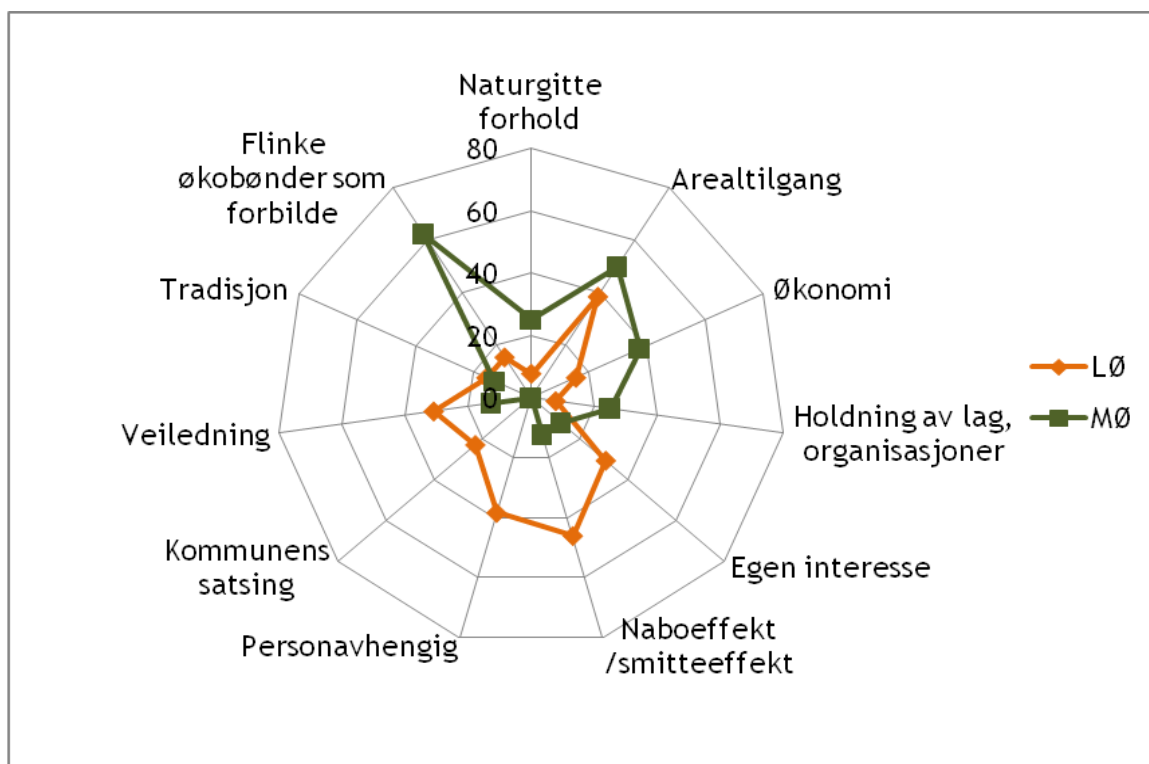
OA-informanter i MØ/LØ-kommuner ble i tillegg stilt spørsmål om ansatte i kommunen og andre interesserte ønsket mer kunnskap om økologisk landbruk. Hele 87,5% og 92,3% i henholdsvis MØ- og LØ-kommunene savnet kunnskap som inneholder nyttig informasjon, praktiske råd og som er vinklet positivt. De resterende informantene mente at kunnskap var unødvendig, eller de hadde ikke svar på spørsmålet. Alt i alt viser dette at det er et stort behov for formidling av eksisterende kunnskap innen økologisk landbruk på ulike felt.

4.3.9 Hvorfor er det så stor spredning i økologisk areal mellom kommuner i Nordland?

Alle informantene i MØ/LØ-kommunene ble stilt spørsmålet om hvorfor de tror at det er så stor variasjon i økologisk areal fra kommune til kommune i Nordland fylke. Svar innen hver gruppe ble analysert hver for seg og er presentert separat for OA-informanter i Fig. 19 og B-informanter i Fig. 20.

4.3.9.1 Meninger blant offentlig ansatte i MØ- og LØ-kommuner

Over 60 % av informanter fra offentlig sektor i MØ-kommuner trodde at flinke økobønder som driver sine gårder på en god måte er viktige forbilder for andre bønder i kommunen (Fig. 19). Eksempler på svar som falt i denne kategorien var: "Erfaringene til økobonden og hans formidling om egen gård kan spre interesse til andre. Kunnskap hos økobonden selv er viktig, han blir hørt av andre! En selvbevisst og seriøs økologisk bonde kan overbevise andre, særlig hvis økonomien på gården er god. Det trengs sterke pådrivere i kommunen." Gode eksempler i kommunen eller i nabokommunen resulterer i en naboeffekt eller "smitteeffekt". Det er grunn til å tro at "forbilde-faktoren" har vært en av de grunnleggende suksessfaktorer i MØ-kommuner.

Figur 19. Årsaker til stor variasjon i økologisk areal mellom kommuner. Prosentvis fordeling av svar fra OA-informanter i MØ- og LØ-kommuner innen 11 kategorier.

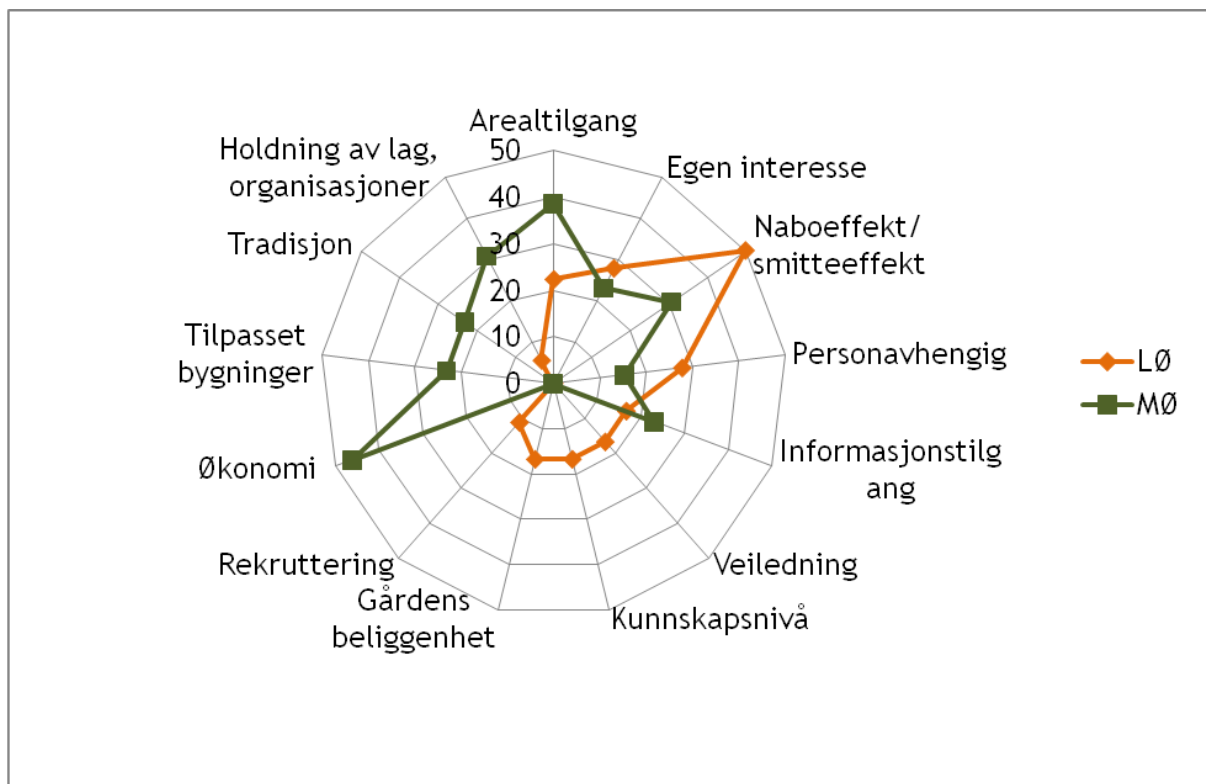
Det er godt dokumentert at avlinger i økologisk landbruk går ned. For å kompensere dette nevnte de fleste OA- informanter (50 %) i MØ-kommuner at tilgang til jordbruksareal var en viktig årsak til ulik omleggingsgrad i kommunene. Videre mente 38 % av informantene i denne gruppen at økonomi påvirket bondens valg. Samtidig ble det notert at mange er tradisjonsbundne og redde for å satse på noe nytt. 25 % av informantene mente også at det var viktig med en positiv innstilling til økologisk matproduksjon i faglag og organisasjoner. Flinker fagfolk kan øke interessen for økologisk landbruk i kommunen. Det ble også nevnt at naturgitte forhold kan sette begrensninger noen steder, muligens er en del gårder for små for å legge om til økologisk. Men egen vilje/interesse til å søke et mer miljøvennlig dyrkingssystem var også blant årsakene (Fig.19).

Blant OA-informanter i LØ-kommuner var vektleggingen av årsaksforholdene annerledes enn i MØ-kommunene (Fig 19). I LØ-kommunene trodde 46 % av informantene at naboeffekten/smitteeffekten var viktig, samt ressurspersoner i nærmiljø (40 %). Ikke alle steder finnes det pådrivere som etablerer et miljø rundt seg og sprer sitt budskap videre på en positiv måte. Like mange trodde at tilgang på areal begrenser mulighetene. I noen kommuner er jordbruksareal en knapphetsressurs, og det er vanskelig å skaffe tilleggsjord eller få leiekontrakt. Interesse fra gårdbrukerne selv er avgjørende, mente 31 % av informantene. Bønder må melde sin interesse selv og vise vilje til å prøve. Like mange mente at landbrukstjenesten (tidligere forsøksringene) med sitt veiledningstilbud kunne påvirke omleggingsgraden i kommunen. Deres aktiviteter og holdning kan tenne eller slukke interessen for økologisk landbruk. Selv om bare 23 % av informantene nevnte kommunens egen innsats som en årsak, er dette positivt og viktig i seg selv. Videre ble det nevnt at økologisk landbruk ennå var å anse som utradisjonelt i en del kommuner i Nordland. Det ble også nevnt at mye myrjord i enkelte kommuner kan gjøre det vanskelig å drive økologisk.

4.3.9.2 Meninger blant bønder i MØ- og LØ-kommuner

I MØ-kommuner trodde nær 50 % av B-informantene at økonomien på gården var en viktig årsak til ulik omleggingsgrad mellom kommuner (Fig. 20). Driftsmåten kan ikke bare være tuftet på ideologi, men det er også en fare dersom omleggingstilskudd, og ikke ideologi, er eneste motivasjonsfaktor for å legge om. Ressurstilgang eller tilgang på areal var nest viktigste årsak (38 %). Videre fulgte naboeffekten/smitteeffekten og holdningen til lag og organisasjoner (31 %). Tilgang til informasjon om økologisk landbruk ble nevnt av 23 % av B-informantene. Like mange trodde at bygningstilstanden på gården kunne begrense mulighetene. Hvis det trengs store investeringer kan det være vanskelig å gå over til økologisk. B-informantene mente videre at egen interesse betyr mye, også lokale tradisjoner og hvorvidt det finnes enkeltpersoner som er pådrivere i kommunen.

I LØ-kommuner trodde 50 % at naboeffekt/smitteeffekt var en av de viktigste årsakene til stor spredning i omlagt økologisk areal mellom kommunene. Imidlertid er naboeffekten/ smitteeffekten mest effektiv i tette jordbruksmiljø og vil dermed neppe være veldig framtreddende i mange kommuner i Nordland (Fig. 20). B-informanter i denne gruppe savnet ildsjeler som kan fremme erfaring og kunnskap om økologisk landbruk på en god måte. Hvordan lykkes med å gå over til økologisk drift kan dermed være en kombinasjon av enkeltpersoner og interesse (28 %). Andre årsaksforhold som ble nevnt under intervjuene var: tilgang til areal (22 %), tilgang til informasjon (17 %), interesse hos veiledningstjenesten (17 %), basiskunnskap om økologisk landbruk i kommuner (17 %) og gårdens beliggenhet. Flere (11 %) nevnte at eldre bønder ikke hadde lyst på ekstraarbeid og investeringer som en omlegging ville medføre, særlig fordi interessen og rekrutteringen blant de unge var for lav. Dette er en trussel, ikke bare i økologisk landbruk, men for norsk landbruk generelt. Holdningen hos lokale myndigheter kan også påvirke interessen for å gå over til økologisk, mente B-informanter i LØ-kommunene.

Figur 20. Årsaker til stor variasjon i økologisk areal mellom kommuner. Prosentvis fordeling av svar fra B-informanter i MØ- og LØ-kommuner innen 13 kategorier.

5. Konklusjoner

Gjennom intervjuer med offentlig ansatte og bønder i MØ/LØ-kommuner har det vært mulig å avdekke mange interessante faktorer som kan si mye om årsakene til forskjell mellom kommuner mht. økologisk areal og produksjon i Nordland fylke.

MØ-kommunene har erfarne øko-bønder og behjelpelige fagfolk og ressurspersoner som formidler kunnskap om økologisk landbruk på en god måte. Dette gir en god smitteeffekt, og det blir lettere å oppfylle den nasjonale målsetningen. I tillegg kan også tilgang på ledig areal være en viktig faktor. Kommunens rolle varierer i MØ-kommuner, men det er samtidig klart at kommunen er en viktig pådriver. Kommunene som har klare målsetninger om å fremme økologisk landbruk og som har oppfylt kravet om 15% økologisk areal, kan med sin erfaring være behjelpelig overfor andre kommuner. Kommuner uten klare målsetninger er svært avhengig av bondens og andre organisasjoner sin interesse for økologisk landbruk. Er det et godt øko-miljø til stede, har en bedre forutsetning for å lykkes med å nå målsettingen. Det er samtidig grunn til å peke på utfordringen som flere kommuner har med å få til økologisk godkjent produksjon fra de omlagte arealene.

Resultatene tyder på at LØ-kommunene preges av stor passivitet på det økologiske området. OA-informanter fra flere av disse kommunene mener at det ikke er kommunens oppgave å fremme økologisk landbruk og derfor ikke behov å utarbeide målsetninger, mens bøndene mener at interessen fra kommunen er fraværende og at det derfor er uaktuelt å drive økologisk. Det betyr at begge parter venter på hverandre og dette resulterer i lav aktivitet. I LØ-kommuner er kunnskapen om økologisk landbruk generelt lav og kjennskap til MØ-kommuner er også liten. Dette avspeiler behovet for fagmøter og seminarer hvor LØ-kommunene henter kompetanse fra ressurspersoner, faglag, Landbruksrådgivning (tidl. økoringene), Fylkesmann og FoU-institusjoner som har lang erfaring med økologisk landbruk.

Tidlig i denne undersøkelsen ble det klart at det er en kombinasjon av faktorer som utgjør årsaken til de store forskjellene i økologisk areal mellom kommuner. De viktigste sammenhenger synes å være mellom

- omlagt areal og kommunal innsats;
- omlagt areal og øko-miljø i kommunen (smitteeffekt);
- omlagt areal og holdning/interesse for økologisk landbruk blant bønder, lokale organisasjoner og myndigheter;
- omlagt areal og tilgang til ledig areal

Det framkom ikke gjennom svarene noe som tydet på sammenheng mellom omlagt areal og naturgitte forhold og omlagt areal og nærhet til marked/mottaker.

Med dette som bakgrunn kan følgende tiltak anbefales for å øke omleggingsgraden i kommuner med lav andel økologisk landbruksareal:

1. Kommunen bør utarbeide målsetninger mht. økologisk landbruk i sine handlingsplaner og ta et mer overordnet ansvar for å fremme økologisk landbruk i sin kommune.
2. Basiskunnskapen om økologisk landbruk i kommunen må økes. Kurs og seminar til offentlig ansatte, bønder og andre interesserte i kommunen vil kunne fremme interessen for økologisk produksjon og forbruk og danne grunnlag for et økologisk miljø i kommunen.
3. Kommunen bør vurdere å lage samarbeidsavtaler med lokale rådgivningsorganisasjoner og faglag for å fremme økologisk landbruk i kommunen.
4. Suksesskommuner mht. til omlagt økologisk areal og produksjon må brukes som forbilder for kommuner med lite økologisk areal og produksjon. Samarbeid mellom kommuner bør støttes.

5. Lokale økologiske bønder eller bønder i nabokommuner som er flinke og har god erfaring i økologisk drift bør i større grad brukes av kommunen og faglag for å spre kunnskap og synliggjøre de gode eksemplene.

6. Referanser

Fylkesmannen i Nordland, 2006. Handlingsplan for økologisk landbruk i Nordland. Planperiode 2006-2008. Rapport nr 2/2006

Fylkesmannen i Nordland, 2007. Økologisk landbruk i Nordland. Omlagt areal per kommune 2006

Landbruks- og Matdepartementet, 2009. Handlingsplan for å nå målet om 15pst.økologisk produksjon og forbruk i 2015. Økonomisk, agronomisk - økologisk!

Lien, G., Flaten, O., Koesling, M. og Løes, A.K., 2008. Utmelding av norske øko-bønder - hva er årsakene? Diskusjonsnotat nr 1/2008

Statens landbruksforvaltning Økoløft i kommuner, 2008. www.slf.dep.

Thomlevold, A.R., Hoffmann, B., Lind, V. og Bjøru, R., 2007. Kartlegging av flaskehalser i økologisk landbruk i Nord-Norge. Bioforsk Rapport nr 69/2007

www.oikos.no

7. Vedlegg

7.1 Spørsmål til OA-informanter i MØ-kommuner

1. Hva er tittelen din i kommune?
2. Hvor lenge har du jobbet som ... i kommune?
3. Hvordan er din jobb organisert i kommunen, er det en egen landbruksavdeling eller er du organisert f eks under næringsetaten?
4. Hvor stort areal er omlagt til ØL i din kommune? (i daa eller i %)
5. Hvilke kommuner i Nordland har mest Ø areal?
6. Hvorfor tror du at det er så stor spredning i ØL areal fra kommune til kommune i Nordland fylke?
7. Hvilke faktorer/forhold tror du påvirker andel omlagt ØL areal/produksjon i din kommune:
 - a) er klimaforhold, jordsmonn egnet til økologisk drift i din kommune?
 - b) hvordan er holdning blant bønder, organisasjoner, rådgivning?
 - c) er kunnskap om økologisk landbruk god?
8. Er det andre forhold (eks nærhet til marked, nærhet til foredlingsbedrift, annet) som gjør det enklere å få til ØL hos dere?
9. Hva gjør kommunen for å fremme økologisk produksjon?
10. Kjenner du de fleste økoprodusentene i kommunen din personlig?
11. Brukes økologisk mat i noen kommunal sammenheng fe. skoler/ barnehager?
12. Har dere på noen måte formidlet deres suksess i forhold til økologisk areal til andre kommuner i fylket? I så fall, hvordan? (avisoppslag, omtale på samlinger med andre kommuner,...)
13. Hvordan vil du beskrive målsetningen for Ø- produksjon i deres kommune?
14. Hvem i din kommune er det som arbeider for å realisere denne målsetningen?
15. Hvilken rolle spiller jordbrukssjefen i å realisere målsetningen, og hvilke støttespillere har du?
16. Er det behov for mer kunnskap blant ansatte i kommunen om ØL?

7.2 Spørsmål til OA-informanter i LØ-kommuner

1. Hva er tittelen din i kommune?
2. Hvor lenge har du jobbet som... i kommune?
3. Hvordan er din jobb organisert i kommunen, er det en egen landbruksavdeling eller er du organisert f eks under næringsetaten?
4. Hvor stort areal er omlagt til ØL i din kommune?
5. Hvilke kommuner i Nordland har mest Ø areal?
6. Hvorfor tror du at det er så stor spredning i ØL areal fra kommune til kommune?
7. Hvilke faktorer/forhold tror du påvirker andel omlagt ØL areal/produksjon i din kommune:
 - a) er klimaforhold, jordsmonn egnet til økologisk drift i din kommune?
 - b) hvordan er holdning blant bønder, organisasjoner, rådgivning?
 - c) er kunnskap om økologisk landbruk god?
8. Hva har kommunen foreløpig gjort for å innfri kravet -15% økologisk innen 2015?
Har kommunen noen målsetning for økologisk produksjon? Evt ja: Hva er din rolle som jordbrukssjef for å nå dette målet?
Evt nei: Synes at kommunen bør ha noen økologisk produksjon? Om andre i kommunen mener noe om det
9. Har dere samarbeid med kommuner som har mer økologisk areal enn dere?
10. Kjenner du til økologisk veiledningstilbud?
11. Ønsker dere mer kunnskap om ØL i kommunen?
12. Kjenner du til gårdbrukere i kommunen som er eller tidligere har vært interessert i ØL?

7.3 Spørsmål til B-informanter i MØ-kommuner

1. Hvordan er holdning for økologisk drift i kommunen du bor i?
2. Hvilke faktorer/forhold tror du påvirker andel omlagt ØL areal/produksjon i din kommune:
 - a) er klimaforhold, jordsmonn egnet til økologisk drift i din kommune?
 - b) hvordan er holdning blant bønder, organisasjoner, rådgivning?
 - c) er kunnskap om økologisk landbruk god?
3. Er det andre forhold (eks nærhet til marked, nærhet til foredlingsbedrift, annet) som gjør det enklere å få til ØL hos dere?
4. Er ØL en akseptert driftsform i ditt nærmiljø? (nabo, andre bønder, organisasjoner som Tine, Nortuna, bondelag, rådgivningstjeneste, kommunens landbruksavdeling)
5. Hvorfor tror du at det er så stor spredning i ØL areal fra kommune til kommune i Nordland fylke?
6. Hva gjør din kommune for å fremme økologisk produksjon?
7. Er det lett å selge økologiske produkter der du bor? (både generelt og direktesalg)
8. Har du et godt nettverk innen ØL i din kommune eller uten for kommune?
9. Hva tror du er årsaken til en større interesse for ØL i din kommune i forhold til andre steder?
10. Har du som økobonde blitt brukt av kommunen for å informere om ØL, eller blitt omtalt som øko-eksempel i kommunale sammenhenger?

7.4 Spørsmål til B-informanter i LØ-kommuner

1. Hvordan er interessen for økologisk drift i kommunen du bor i?
2. Er ØL akseptert driftsform i din nærmiljø?
3. Hvilke faktorer/forhold tror du påvirker andel omlagt ØL areal/produksjon i din kommune:
 - a) er klimaforhold, jordsmonn egnet til økologisk drift i din kommune?
 - b) hvordan er holdning blant bønder, organisasjoner, rådgivning?
 - c) er kunnskap om økologisk landbruk god?
4. Hva gjør kommunen for å stimulere økologisk produksjon?
5. Hva tror du er årsak til manglende interesse for omlegging i din kommune?
6. Hvorfor tror du at det er så stor spredning i ØL areal fra kommune til kommune i Nordland fylke?
For økologiske bønder:
7. Er det lett å selge økologiske produkter der du bor? (både generelt og direktesalg)
8. Har du et godt nettverk innen ØL i din kommune eller uten for kommune?
For dem som har vurdert økologisk
9. Kunne du tenke deg å legge om til Ø? Hvis ja:
10. Har du meldt deg interessert hos Norsk landbruksrådgivning for å få Gratis Første Råd?
11. Hvilke forhold er mest viktige for deg når du vurderer om du skal legge om?

